

1917

1-4, 8-24

Tarap-111
1-101
1-48

شورا

№ 5.6.7

عدد 1

غنوار 1 = سنه 1917

1917

362 / 42

محررى: رضا الدين بن فخر الدين

«ناشرى: م. شاکر وم. ذاکر ربييفلر»

مندرجهسى

نشرى -

ايلام دياسنده ايلك مشهور
آدملر ديدر.

قطاي (چين) -

ر. ف.

عام نظرنده ربا -

موسى جارالله.

تورکستانده بو کونگى

حيات -

ع. رزوف مظفر.

تورکستان ومطبوعات -

نوشيروان ياوشف.

صوغش حقنده فنى محاکمه -

«روسكى ويدومستى».

دينى تربيه و تعليم

مسئلهسى هم «دين

درسارى» -

معلم رحيم جان آتنايف.

مطبوع اثر لى

مز اسله ومخابره :

سوزوم، اسپاس، جاقماق،

اومسكى، زيرکلى قواق، اوفان

و جلال آباددن،

اوتكان كونلر نك اثر لى

بو خاطر هسى -

امام عبدالله مظفر.

داملا عبد القادر حضرت لى

حقنده -

معلم شاکر المختارى.

بابا گری ماقانسان دده نكلا گری!

(چن مزاج)

هر کیم، قولینه قلم طوندی یازاده باصدرا، باصدرا تاراتا، اسم خیقارا، شهرتی یاره. بوغنه بولسه البته توزوب طور، بز سوزده دیماز ایدک. «باش وقتده ائیدی ائیدی اشلر یولا اول!» دیب معذور کورر ایدک، لکن یاشر، دنیاده اوزلرینی گنه کوره لر، قازلرینی سانغه کرتیلر، اوزلرینگ بو درجه لرکه ایرشولرینه کیملر سبب بولغانلقنی کولکلرینه کیتروب ده قارامیلر، بزنگ حقمزده: «ائیدی اول آشن آشاغان، یاشن یاشه گان، قولندن اش کیلمی، ناشندن یونلا بر عقل چیقمی» دیب بتونلهی التافاسر قالدرا. بز موگا توزهر حالمز یوق. ای یاشلر! بزنگ باشمزدن بیک کوب عقللر چیقدی، بیک الوغ ماجرار اوندی، بز بیک کوب اشلهدک، اول وقتده سز یوق ایدگر، بز دنیاگ آستینی اوست که، اوستینی آستغه کیتوردک. بو کونده ده بز بار. ابو بکر بابا گری ماقانسون هم ده جراب ماقانسون ئلی، نكلا گری! یاشنر، سز که آیتهم نكلا گری! اهم اهم!

«بیک قارت بو» دیب آیتهم گری
 منقل ایترب قاقما گری
 «قارتلر بارده نادانلر» دیب
 مینم دانم صانما گری!

یوق مین. آئیدی قارت توگل!
 هر اش که قارشی توگل
 پیچ اوستینه تخت قوروب
 نوشمی باققان ذات توگل.

مین بیکوک قارتده توگل
 یورماسلک آفصاق توگل
 کوزلر مده کوره ئلی
 کول طوما صوقور توگل.

بار اشکرنی بلم
 همه سن کوروب طورام
 سزنگ یا کا اشکرکه
 بیک کوب رحمتلر قیلیم.
 «مونلر یا کالر» دیمیم
 «دینتی بوزدیلمر» دیمیم
 سز که قارشی طورغانلرینی
 هیچ بر وقتده سویمیم.

محمد صفا قاری ترجمه حالی

محمد صفا قاری ترجمه حالتدن بر آرز نرسه لر یازوب بیارمه. حاضرکه مونی «شوزا» نك طشینغه بولسه ده باصوب طور گری. احتمال بز بلمگان نرسه لر تی بلوچیلر و بز کیمچیلکلی قالدراغان اورنلرینی طونور و چیار بولور. شول معاوماتلر نك بارینی حیشدروب «آمار» غه باصارسز.

محمد صفا بن محمد کریم بن فیض الله بن ایشمن بن ایشم محمد. کراسنو اوفیم اوبازی «الوغ آقا» اولندن بولوب ۱۳۱۷ - ۱۸۹۹ نجی یلده (قایسی آیده؟) مدینه ده وفات و «بیح» ده مدفون بولدی.

۱۸۹۸ نجی یل ۱۰ دیکابردده شاگردی صدیق قارینی اوزی برله برلکده آلوب حجازغه سفر ائیدی، مناسک حجنی تمام ایشکان صوگ برره یل طورو امیددی برله تکرار. مدینه منوره گه نزول ائیدی. مدینه ده قاضل محدث محمد علی بن الظاهر الوتری المدنی حلقه تدریسده حدیث علمی برله مشغول وقتده «ارحیمی الی ربک» امر جلیله اجابت قیلدی. قاضل و حافظ، عقلی، بیک نفسلی، اونکن ذهلی بولوب الوغ آقاده ۲ نجی محله مدرسه سنده اون یل قدر بر مدت درس ئه ائیدی. درس کتابلری اول مدرسه لر نده متداول کتابلر یولا لار. زینان ایدی. اعمی ایدی. مع ذلك قوانده نایافی بولغان خالده بالقرنی یوری آلود ایدی. عصافی یدالاعمی بروم بها الهدی. ابرله من کل خدن و صاحب. بر آرز طوتلوغوب سویلی ایدی.

استادلری: باش چاغنده الوغ آقاده بدرالدین حضرت ویسی ده. آندن صوگ چیسطای ذا کر حضرتده او قودی، چیسطای ده حفظ کلام الله برله شغلی ائناسنده علم ظاهر درسینه ملازمت هم ائیدی. عام قرآتی ابو بکر حضرتدن اخذ ایتوب مجاز بولسه ده صوگنندن «حاجی طرخان» شهرنده الشیخ عبدالوهاب حضرتده اکمال ائیدی.

آناسی: ئهی صووی بوشده «ئیلکاز» اولندن توشکان بیکی بیکطاش قزی ایدی. خاتونی و صیفة بنت ملا بدر الدین هم اوزندن صوگ ۳۲ یه شنده ۱۹۰۶ یلده ۲۰ نجی آریلده وفات بولدی. قبری اوستنده گوزل یونلمش طاشی بار. بالالاری بولمادی. عقی مقروض. اوزی برله یاشدش هم به شده نولک چچک عاتی برله صوقرایغان شریگی محمد کمال بن بدرالدین حاضرگی کونده سلامت بولوب، طرای کتابی، محمدیه، باقرغان، یوسف، دیوان حکمت کبی کتابلرینی از بردن اوفوب بر قسم خلقنگ کيفلرینه مظهر بولوب یوریدر.

۲۰ ربيع الاول - ۱۳۳۵ سنه

۱ غنوار - ۱۹۱۷ سنه

مشهور اديب والوغي عالم

زمخشرى

ايدى . اوزندن صوڭ كىلوچيلرنىڭ ھى بىرى تفسىر علمىدە موڭا شاگردلردى . صوڭ تاليف قىلغان اعتبارلى تفسىر كىتابلىرى ايجىندە زمخشرى تفسىرىدىن فائىدەلەنمى يازلغان بىرگىنە ائردە باردى دىب بىلمىمىز .

زمخشرى ، فقهىدە ابو حنىفە مذهبىدە منسوب و اعتقاددە معتزله مذهبىدە ايدى ، معتزله مذهبىدە بولۇپ ياشىمى بىلكە شوڭ بىرلە افتخار قىلغۇدۇر و اوزىنى تەرىف ايتەرگە حاجت توشىشە «ابوالقاسم المعتزلى» دىب تەرىف قىلغۇدۇر ايدى . بو عصر دەغى معتزله لىر بىك عالم بولدىلار ندىن ھەمدە حكومت گە مخالف مىسلك طوتدىلار ندىن اوزلرىنى بىك يوقارى طوتقانلىقلىرى معلوم . اعتزال مذهبىنى محمود ابو مضر بن جرير الضبى الاصبهانىنى دن آغان ايدى . زمخشرى نى اوزىنە ايتەرتورلك بولغان بو ذات اوزى دە بىر علم دىگىرى بولۇپ خوارزم مەملىكىتىنە باشلاب معتزله مذهبىنى شوشى آدم كىتوردى و شايىق قىلدى . بو درجەدە علمى كىڭ و تىرەن بولغان ابومضر نىڭ «زاد الراكب» اسملى بىر مجموعه سندن باشقە اثرى بارلىقى معلوم توڭل . ۵۰۷ دە «مرو» شەرىندە وفات بولدى . مونىڭ حقتىدە زمخشرى :

و فائمة ما هذه الدرر التي
تساقطها عينك سمطين سمطين
فقلت هو الدر الذي قد حشابه
ابو مضر اذنى تساقط من عيني

دىب مەرتىبە سويلەگان ايدى .

زمخشرى ، حج سەفەرىدە بارغان وقتىدە «بغداد» دە طوقتاب الوغ عالملىر بىرلە صحبت ايتىدى . بغدادغە باشقە وقتلار دەدە كىلۇپ

زمخشرى ، اسلام دىنسانىدە اڭ مشهور بولغان اسملىرنىڭ بىرىدۇر . بىر آز مەدرسەدە طورغان و كۆپمى آزىمى كىتاب كورگان آدم ، زمخشرى دن خەبرى بولۇرغە توشىلى .

موندىن اون يىللار مەقدم فرانسوز عالملىرنىڭ «پارىژ» شەرىنە جىلۇپ «جامع البيان» اسملى تفسىر بىرلە «كشاف التنزيل» اسملى تفسىر كىتابى آراسىدە محاكە ايتكانلىكلرىنى عرب جىرىدەلر ندىن اوقۇدۇق . بو ايتكى تفسىر كىتابىدىن قايسىنى تەرجىمە ايتكانلىكلرى بىزگە معلوم بولماسەدە شول وقتىدە اوشبو مناسبت بىرلە ، كىتابلىرنىڭ مۇلازىملىرى بولغان ابن جرير بىرلە زمخشرى تەرجىمە ھاللىرى تىكشۈرلگان بىلكە مونىڭ حقتىدە تورلى تورلى رسالەلەردە باسلىغان بولۇر . اورۇبا عالملىرنىڭ ايتكى كىتاب آراسىدە محاكە يورتۇب دە شول كىتابلىرىنى يازۇچىلار حقتىدە بى طرف طورۇلارى مەمكن توڭل .

زمخشرى نىڭ اسمى محمود بولۇپ كىنەسى ابو القاسم ، آتاسى عمر بن محمد بن عمر ايدى . خوارزم مەملىكىتىدە «زمخشر» اسملى بىر قەبىلەگە نىسبت بىرلە «زمخشرى» و مەملىكىتىنە نىسبت بىرلە «خوارزمى» دىب يورتلەدۇر . «جارالله» . «فخر خوارزم» ، «استاذ العرب والعجم» عنوانلىرى بىرلەدە مشهور .

زمخشرى ، بخارا و باشقە اورۇنلار دە تەھسىل قىلدى و اوز عصر ندى الوغ اماملردىن سانالدى . علم عاشقلىرى بىك ىراق اورۇنلاردىن مونىڭ حضورىنە استفادە قىلۇر ايتچون بارالار ايدى .

زمخشرى ، اسلام عالملىرنىڭ ھى بىرىدە يىد طولى صاحىبى بولسەدە اختصاص كىسب قىلغان فنلرى تفسىر ، ھىدىت ، عرب لغتى

پوریدر ایدی، بغدادده حنفیلرنگ اماملری بولغان دامغانی برله کورشدی، شریف ابن الشجری گده یولقدی.
ز مخشری کروپ کورشکاج شریف ابن الشجری شادلانوب:

كانت مسائلة المركبان تخبرني
عن احمد بن دواد اطيب الخبر
حتى التقينا فلا والله ما سمعت
اذني باحسن مما قد رأى بصرى

بیتلرینی اوقودی و ممنونک اظهار قیلدی. موگا قارشى ز مخشرى: «زيد الخيل، رسول الله حضورينه كيلوب ايمان كيتورگاندن صوگ رسول الله: هر كيمنى ايشتكانمدن توبان تابادر ايدم، مگرده سینی ايشتكانمدن اوستون تابدم - ديگان ایدی، مینده سزنی ايشتكانمدن اوستون تابام» ديب جواب قايتاردی.

مجلسده بولغان اديبار، عالم سیدنک شعر برله قتل ایتوبده ز مخشرینک خبر و حدیث برله قتل قیلونندن عجب ایتدیله. (مجلسده بولماغان و «عالم» هم «اديب» اسمی آلورغه آزغنه لیاقتلری کورلمگان کشیلر آراسندهده موگا عجب ایتوجیلر بارلغی بزگه معلوم).

مکه گه بارغاندن صوگ حج قیلدی و بر قدر وقتلر مجاور بولوب طوردی و شول مناسبت برله «جارالله» (الله اوینک کورشیمی) ديب مشهور بولدی.
مکه امیری بولغان شریف ابن وهاس السليمانی، ز مخشرینک مکه دن کیتوینه حسرتله نوب:

خوارزم اضحت محل الفضل و الجود
يفخر خوارزم و الى الحر و السود
و ارض مكة تدرى الدمع مقلتها
حزنا لفرقة جارالله محمود
لوكان يعبد ذو فضل لمزته
لكان علامة الاسلام معبودی

ديب شعر سويله گانلگی مروی.

ز مخشری، افراط درجه ده زيرك، صاف كوگلی، خاطره لی، منصف مسلمانلرغه شفقتلی و خير خواه، طمعسز، غیبتسز، بناعتلی، عزت نفس گه مالك بولوب صحابه لار حقنده يك ادبلی، ابو حنیفه گه اخلاصلی و معتقد، سنت برله عامل، اسلام تاریخینه ماهر، متقی و زاهد، دنیاغه التفاتسز، علم گه عاشق، ادیب و عقیف بر آدم ایدی. حسن خاق طوغروسنده نظیری آز تابلور. بو اوزی، اوزینی معتزله قیلوب ماقتانسهده، اوز دعواسینی التفاتغه آلمی يك كوب آدملر: «ز مخشری آخر عمرنده معتزله لکدن قايتدی و توبه ایتدی» ديب سويله ب يورسه لرده، «سنی»

صانوجیلر مونى «معتزله» ديب کیمسوتسه لرده، «شیطان لا یصحان اسلام ابراهیم بن سهل و توبه الزمخشری من الاعتزال» سوزی کورده کی قویاش اورتنده معلوم و مشهور بولسهده بز اوزمز «ز مخشری» نى الوغ بر اسلام عالمی ديب تانیمز، اسلام دیناسنده شوندى ذاتلر بولو برله افتخار قیله مز، سوينه مز، شوندن باشقه نى بلمیمز. قیامت کوننده معتزله لراو گارلرمی یا که اوزلرینی «سنی» ديب آناوجیلرنگ اشلی آله بولورمی؟ بو، شول کوننده معلوم بولور. الله تعالی نگ اوزینه گنه معلوم بولا طورغان بو اشارگه قاتشورغه حقمز یوق. کلام و مقالات اهللرینک مهمل نرسه لرینه ایهررگه هیچ برمسلمان مجبور بولماسه کیرهک. «ان الله لا یتحیی ان یضرب متلا ما بعوضه فما فوقها» آیتی تفسیرنده کی «و انشدت لبعضهم: (۱)

يا من یری، مدالبعوض جناحها
فی ظلمة اللیل البهیم الایل
و یری عروق نیا طهای نحرها
والمخ من تلك العظام النحل
اغفر لعبد تاب من فرطانه
ما كان منه فی الزمان الاول

دیگان سوزی «سنی» لکدن توبه ایتوب معتزله بولوغه دلالت ایتمگان کیک اعتزالدن توبه ایتوب «سنی» بولوغهده دلالت ایتی.
ز مخشری نگ قابسی آباغیدر بر آباغی اوشو سبیلی توشکان ایدی، آچاق آباق برله عمر ایتدی دیلر. الوغ مؤلفلردن بری قانی قزوغه چدی آلمی: «الی این تذهب بر جلك العرجا یا محمود!...» ديب ییکروب فچقرا در. بو آدم ایندی اوزینی ز مخشریدن ده عالم ديب بلمی طورغاندر اما دوست دشمن آراسنده اوزینک بارلغی و تاوشی چیقانلغینی بلدره سی کیله بولور.
علم روایت ایتو حقنده زینب بنت الشعری گه اجازت بیرگانی حالده اوز عصرده شی بولغان ابو طاهر سلفی گه اعتذار ایتوب اجازت بیرملان ایدی.

ز مخشری نگ معلوم اثرلری مونلر:

(۱) الاحاجی النحویة. بو کتابلنگ اسمینی «المحاجات النحویة» ديب یازوجیلرده بار. علوم عربیهده دستور بولغان قاعده لرگه کرمی قالغان سوزلردن بحث ایته طورغان علم گه «علم الاحاجی» دیلر. ز مخشری نگ بو اثری شوشی خصوصده. حریری مقاماتدن ۳۶ نجی «مقامه» سی شوشی موضوعده در.

(۲) اساس البلاغة. عرب لغتی حقنده بولوب اوزطوغروسنده نظیرسز بر اثر در. محمد البلیسی همده مصطفی وهبی اسمنده ایکی (۱) کشف تفسیرنده بولغان «و انشدت لبعضهم» و «لبعضهم» کیک سوزلر، مصنفنگ اوزندن کتایه دیلر.

عالم‌نگ اجتهاد لری برله ۱۲۹۹ هـ ده ۲ جلد اوزرنده مصرده باصلدی.

۳) اطواق الذهب فی المواعظ و الخطب . بلیغ عبارت لری برله نصیحت قیلودن عبارت بولغان مقاله لر . کاتب چلبی «اطواق الذهب» نی سویلی طورغان اوزرنده یا کیش زمخشرینگ «المقامات» اسملی کتایینی سویله کیتهدر . «کشف الظنون» ننگ بواورینه قاراب آدانورغه ممکن . زمخشری بو اثرنی یازورنده حریری ننگ «مقامات» یازونینگ اصولی برله سجع و تجنیس یوللرینی اختیار ایتهدر . موندی مقصودی ایسه کولکلرگه تأثیر قیلو ایکاناگی معلوم . خصوصاً بو عصرلرده سجع برله یازو بیك موده ده ایدی . بو اثر فون هامر اسمنده بر نمسه عالمینگ اجتهادی برله ، برنجی مرتبه ۱۸۳۵ نجی یلده «ؤبان» ده باصلدی . یاننده نمسه چه ترجمه سی هم ده شرح لری ، حاشیه لری بار . ۱۸۶۳ ده «استارغارد» ده باصلدی . موندن صوگ فرانسزجه غه ترجمه ایتلوب ۱۸۷۶ ده «پاریژ» ده باصلدی . تورکیجه ترجمه سی برله ۱۲۹۰ نجی یلده ۱۷۷ بیتده «استانبول» ده باصلدی .

• بو اثر مصرده کوب مرتبه باصلغان بولسه کیرهک . شرف الدین عبدالؤمن الاصبهانی ننگ «اطباق الذهب» اسملی اثری ، اوشبو «اطواق الذهب» گه اییده ش (نظیر) ایتاب یازلغان .

۴) اعجب العجب فی شرح لامیه العرب . عرب شاعرلرندن اسد بن جابر الشنفری ننگ «لامیه العرب» اسمی برله معروف بولغان بر قصیده سینه شرحدر . مبرد شرحی برله برلکده استانبولده «الجوائب» مطبعه سنده باصلدی . زور قولده ۷۰ بیت . ایکنجی مرتبه مصرده ۱۳۲۴ ده مصرده طبع ایتولدی . «لامیه العرب» اوزی شرحلرندن باشقه ، «لامیه العجم» برله برلکده برنجی مرتبه فراین طرفدن «قازاز» ده ۱۸۱۴ نجی یلده باصلغان ایدی .

۵) انموزج . نحو فننده قسقه غنه بر رساله بولوب «المفصل» دن آلفغان . بواثر اوستنده شاگرده و قتمزده کوب شغلله نگان ایدک . درس لر ترتیبی بولماغان سببلی لازم درجه ده استفاده ایته آماغانز . انموزج باشلاب نوروج (نارویگیه) دولتینگ پایتختی بولغان «قریستانیا» شهرنده ۱۸۵۹ نجی یلده باصلغان ایدی ، آندن صوگ ۱۲۸۹ ده مصرده و ۱۲۹۸ هـ ده «استانبول» ده طبع ایتولدی .

۶) دیوان التمثیل . بو اثر حقنده معلومات تابا آلمادق .

۷) دیوان الرسائل . مونی ده بلامادک .

۸) دیوان الشعر . ابجد ترتیبی برله یازلغان اوز شعر لری بولوب مصرده «خدیویه» کتبخانه سنده یازمه نسخه سی بار .

۹) الرائض فی الفرائض . موننگ حقنده معلوماتمز یوق .

۱۰) رؤس المسائل ، مونی ده بلامادک .

۱۱) ربیع الابرار و نصوص الاخیار . محاضرات فننده بولوب «لایدن» ، «بیرلین» کتبخانه لرنده یازمه نسخه لری بار . ۱۲۹۲ ده باشلاب مصرده باصلدی . بو اثر ننگ مختصر لری کوب . باصلغان لری ده بار . باصلغان مختصر لری ننگ الك مشهوری محمد بن قاسم بن یعقوب اسملی کشینگ ۱۲۸۰ ده مصرده باصلغان «روض الاخیار» اسملی اثری بولسه کیرهک . ۲۹۰ بیت .

۱۲) شافی العی من کلام الشافی . بلامادک .

۱۳) شرح ایات الکتاب . امام سیویه تصنیفی بولغان «کتاب» بیتلرینه شرح بولسه کیرهک .

۱۴) شقائق النعمان فی حقائق النعمان . امام ابو حنیفه مناقبی حقنده یازلغان بر اثردر .

۱۵) صمیم العربیه . بلامادک .

۱۶) ضالة الناشد . بلامادک .

۱۷) الفائق فی غریب الحدیث ، مونی ۵۱۶ ربیع الاخیرنده تمام ایتدی . استانبولده آیا صوفیه ، کویرلی ، یا کئی جامع کتبخانالرنده ، دمشق شهرنده بعض بر کتبخانه لرنده یازمه نسخه لری بار .

۱۸) القسطاس فی العروض . لایدن ، بیرلین کتبخانه لرنده یازمه نسخه سی بار .

۱۹) انقصیده البعوضیه . بیرلین کتبخانه سنده یازمه نسخه سی بار .

۲۰) کتاب اسماء الاودیة والحیال . بلامادک .

۲۱) الکشاف عن حقائق التنزیل ، تفسیر لر آراسنده اوزینه بیك یوغاری اورن بیرله طورغان بر اثر بولغانلقدن موننگ حقنده سوز سویله رگه حاجت یوق . زمخشری اوزی موننگ حقنده :

ان التفاسیر فی الدنیا بلا عدد
ولیس فیها لعمری مثل «کشاف» ی
ان کنت تبغی الهدی فالزم قرائته
فالجهل کالداء و «الکشاف» کالشافی

دی ، گرچه موسی افندی جارالله رضا بولماسه ده حقیقت حالده زمخشرینگ اوشبو شعر ی بیك درست دیب دعوی قیلمز و : «عالم بولاسم کیله در» دیگان کشیلر ایچون شوشی اثرگه ملازمت قیلو برله توصیه ایتمز .

بو اثر ننگ شرح لری ، شواهدینه مخصوص شرح و بیانلر ، مختصر لری بیك کوب ، کاتب چلبی موننگ حقنده یدی بیتکه یاقین سوز سویله گان بولسه ده حقینی وفا ایتدی دیب بلمیمز .

«کشاف» تفسیرینی باشلاب درسته وچی و شوندن صوگ باصدروچی عالم ، انگیزلردن «لی» بولدی . بو آدم مونی ۱۲۷۶ - ۱۸۵۶ ده هندستانده «قالکوتا» شهرنده باصدردی . آندن صوگ مصرده و استانبولده کوب مرتبه لر باصلسه ده بو باصمه لرنگ کوبسی

(۳۲) نوابغ الکلم. عرب لغتینی بلوگه یاردم بیرر ایچون تألیف ایبولگان بولسه کبرک. مونی فرانسوزلر اوز تلرینه ترجمه ایلدیلر. ترجمه برله اصل نسخه نی ۱۸۷۶ نجی یلده نشر قیلدیلر. ۱۲۸۷ هـ ده مصرده ۱۳۰۶ هـ ده «بیروت» ده ۱۸۹۶ هـ ده ۱۸ بیتده «قازان» ده طبع ای تولدی. قازان طبعسنده ابو الحسن عبدالوهاب الخوارزمی شرحی هم برلکده در. ۱۳۲۹ - ۱۹۱۱ هـ ده «تیمرخان شورا» ده «ماورا یوف» مطبعه سنده تاش باصمه برله محترم ابو سفیان افندی ابن القاضی الحاج اکای طرفندن یازلغان مهم حاشیه لری برله برلکده باصلوب تارالیدی. مونگ یاننده ابو بکر الوالی نگ «دیوان المجنون» اسملی اثری ده بار. بتونسی ۹۶ بیت.

زمخشری، «زمخشر» قریه سنده ۴۶۷ - ۱۰۷۵ نجی یل رجب ۲۷ نجی (مارت آینده) چهارشنبه کون دنیاغه کیلیدی و «خوارزم» شهرنده ۵۳۸ - ۱۱۴۴ نجی یل ذوالحجه عرفه کیچه سنده (ایون آینده) وفات بولدی.

قطای (چین)

(باشی اوتکان یل نگ ۲۴ نجی عدد نده)

ما تحسین بر مسلمان قطای سوداگر اوغلی بولوب قطایده «تالی» اسملی شهرکه یاقین بر اولده دنیاغه کیلیدی. او قو یاشینه بیتکاندن صوگ آناسی مونی حکومت مکتبته بیرگان اییدی. ابتدائی درس لرینی و بر درجه ده چین ادبیاتینی او قو غانندن صوگ دین درس لری و بر قدر بولسه ده عمر یچه بلدر و قصدی برله جامع مدرسه سینه تابشردی. شوشی مدرسه نی تمام قیلغانندن صوگ کروان برله سفرکه چیقوب کیتدی و «برمانیا» یاننده بر پارا خودغه اوطور ووب حاجیلر برله «مکه مکرمه» که سفر قیلدی. (۱۸۳۹ نجی میلادیده).

مکه که باروب ما تحسین اوزون مدت طوردی و عمر یچه درس لرینه دوام اییدی. موندن مصرغه، اسکندریه که کیلوب سیاحت قیلدی، مشهور شهر لرنی کوروب یوردی. موندن استانبول غه باروب ایکی یل قدر طوردی. علم اهل لرینه قاتشدی، اوزینه هر اورنده التفات قیلدیلر. چونکه یاخشی غنه علم حاصل ایکان، قدر و حرمت که اهل بولغان اییدی، یاننده بولغان با بلغی بته باشلانندن صوگ اوز مملکتینه قایتو فکرینه کردی و استانبولدن اسکندریه که و آندن ده «سینغاپور» غه یول طوتدی. استانبولده وقتنده «سینغاپور» ده بتون یل بونینچه کون برله تون بر تیگر بولا. اصلا اوز گرمی «دیب ایشکان اییدی، شونی تحقیق قیلوب بلور ایچون تمام بریل طوردی. موندن طوگ صو برله قطای مملکتینه کیلیدی و «کاتون» بلغه سنده کیمه برله اوز وطنینه قایتوب کردی. (۱۸۴۶ نجی یلده).

یا گلشلی. آخرسی اسلام عالم لری، تفسیر لرنی درست هب باصردو وظیفه سی فرنگلر اشی دی طور غانلردر.

(۲۲) متشابه اسامی الرواة. - بلمادک.

(۲۳) المستقصى فی الامثال. الفبا تریبی برله عرب مقال لری، مثال لری جیولغان بر کتابدر. آوروپانگ مشهور کتبخانه لر نده یازمه نسخه لری هم ده مصرده خدیو کتبخانه سنده ۱۷۸ بیتده یازلغان بر نسخه سی بار.

(۲۴) معجم الحدود. بلمادک.

(۲۵) المفرد والمؤلف. کاتب چاپی سوزینه کوره نحو فتنده بر اثر. بعضیلر مونی «المفرد والمؤلف» رسمنده یازلر.

(۲۶) المفصل. نحو فتنده اگ مشهور بر کتاب بولوب مونگ حقنده کاتب چاپی ایکی بیت مقدار نده معلومات بیره در. زمخشری اوزی سیویه کتابنده بولغان هر بر مسئله نگ بو اثر که جیولغانغینی دعوی قیلده در اییدی. بوروننی مدرسه لر مزده بیک مشهور بولغان «الکافیة» رساله سی، موندن قسقار تلغان بر اثر در. مونی تألیف قیلور غه ۵۱۳ نجی یل رمضانده باشلانغان و ۵۱۴ نجی یل محرم نده (دورت آی مدتده) تمام قیلغان اییدی.

«المفصل» باشلاب آوروپاده «قریستانیا» شهر نده طبع ای تولگان اییدی. آندن صوگ ۱۲۹۸ هـ ده ۱۹۸۹ هـ مصرده باصادی. ۱۳۲۳ هـ ده سید محمد بدرالدین النعسانی الحلبی نگ شرح ایانی برله برلکده ۴۰۵ بیتده مصرده طبع ای تولدی. ابو البقاء شرحی ۱۸۸۲ هـ «لیسغ» ده طبع ای تولدی. نمسلر «المفصل» نی اوز تلرینه ترجمه قیلدیلر و شوشی ترجمه نی ۱۸۷۳ هـ باصردیلر.

(۲۷) مقامات الزمخشری. بو اثر باریسی ایلی مقامه دن عبارت بولوب هر بر مقامه سی: «یا ابا القاسم!» دیب اوزینه خطاب ای تولوب یازلغان. مونی باشلاب شیخ محمد الفاروقی مصرده ۱۳۱۳ تاریخنده باصدرغان اییدی، صوگ کندن ۱۳۲۵ هـ ۲۳۲ بیتده تکرار طبع ای تولدی.

(۲۸) مقدمة الادب. ابو المظفر آتسز بن خوارزم شاه اسمینه یازلغان لغت کتایدیر. نمسه عالم لردن و ترستاین لیسغ، اوکس فورده، ویانا، بیرلین کتبخانه لر نده بولغان یازمه نسخه لر ندن درست ه گنی صوگ کنده اوشبو اثر ۱۸۵۰ نجی یل ایکی جلد ۵۷۰ بیتده «لیسغ» شهر نده طبع ای تولدی. و ترستاین طرفندن بیک یاخشی فهرسلر توزولوب برلکده باصلغانی سبیلی اوشبو باصمه، قیمتی سانالادر.

(۲۹) منهاج الاصول. اصول فقهده بر اثر دیلر.

(۳۰) نزهة المتأس. آیا صوفیه کتبخانه سنده قول یازمه نسخه سی بار.

(۳۱) نضائح الصفار، نضائح الکبار. بلمادک.

سیاحت مدتی یدی یل بولغان ایدی .

ما تحسین بیک یاخشی علم و ادب آلوب کیلووی اوستینه دنیا احوالندن و یاگا مدنیت تیجه لرندن خبردار بولغان، سیاسی، علمی و اجتماعی حرکتلر حقنده اوزینه کوره بیک کوب معلومات کسب ایتکان ایدی . شول جهندن اوزینی مسلمانلر حرمت برله استقبال ایتدیلر و هر وقت اوغلاب، سوزینی قولاقغه آلوب طورر بولدیلر و اوزلرینگ اڭ الوغ اماملرندن قیلدیلر . ما تحسین ایسه اوز وطنده شلرینی گوزل تریه قیلورغه کرشدی و آنلر طوغروسنده هیچ نرسه قزغانمیدر ایدی شوشی فته وقتنده مونگ عقل و درایتندن فائده نوب سلامت قالورغه موفق بولایلر .

مجوسلر، اوشبو مکرلری تمام بولمی قالغانینی بلگانلرندن یکریمی مک قدر خلقدن عسکر توزوب مسلمانلرغه هجوم قیلورغه حاضرله ندیلر . مسلمانلر اوزلرینه «توونسیو» هم «ماحسین» اسمنده صوغش باشلقاری صایلاب شونلر قومانداسنده قارشى طوردیلر . توونسیو، قپاینک الوغ مکتبلرندن شهادت نامه آلوب چیققان بر ادیب و حرمتلی آدم بولوب ما حسین ایسه همتملی و مقتدر بر کشی ایدی .

مسلمانلرنگ جان آچووی و اسلام غیرتی برله صوغشولرینه مجوسلر قارشى طورا آلمی باشلادیلر و هر طرفده بیککوب قاچو یولینی طونتیلر . مسلمانلر ایسه یونان ولایتینگ مرکزی بولغان «یونان فو» شهرینی ضبط ایتدیلر و حکومتی اداره قیله باشلادیلر . اشلرنگ یونی بولمالزغنی کورولری برله حکومت، مسلمانلر برله سوبله شورگه باشلادی و یاخشلیق برله دوستلاشو ایچون ماحسین گه کنیرال عنوانینی بیروب یونان ولایتینه والی (غوبیرناطور) ایتوب قویونی همده آنگ اختیارینه برهولوق عسکر بیرونی عرض ایتدی . مسلمانلرنگ بر قسمی موگا کونوب ایکنچى قسمی تمام قارشى چیقدی و شولای ایتوب مسلمانلر ایکى فرقه بولدیلر .

امام (ما تحسین) برله ما حسین اوشبو شرطلر برله صلح قیلشوغه رضا بولدیلر و صاح قیلشدیلر اما توونسیو اوز ایهرچینلری برله صوغشنى دوام ایتدردی .

ماجرانی تفصیل برله بلوچیلر «اگرده ما تحسین برله ماحسن صلح غه رضا بولماسه لر بلکه توونسیو برله برلکده صوغشده دوام ایتسه لر ایدی حکومت عسکرینی تارمار کیتورلر و بیکین گه باروب حکومتی اورتدن توشروب مسلمان عائله دن ایمپراطور قویاچقلمر و اسلام حکومتی توزه چکلر ایدی» دیب سوبیلر . بعضیلره «ما تحسین برله ما حسین ساتولدیلر، درجه و ریاست که آلدانوب صلح ایتدیلر بو صلح ایسه مسلمانلر ایچون ضررلی بولدی، ضررلی بولاجغی ده معلوم ایدی» دیلر .

لکن بو فکرلر بیک درست بولوب بتاسه لر کیرهك . ما تحسین عقلی و حمیتی کشی بولووی سبیلی مسلمانلرنگ و حکومتلرنگ حاللرندن، کوچلری نی قدر مدتلرگه یته آلورندن بتونلای غافل بولماغاندر . «باری بر کونلرنگ برنده بزنی بیکار، اول وقتده قسمتمز بتونلای تافلک بولور، آلاى ایتکانه بو کون اوز حالمرگه مناسب شریف صالح ایتو یاخشی، ایندی همتمزنی کورسه تدک» کیک فکرلرگه کوره صلحنی قبول ایتکان، کیله چک بر ذلتدن بو کونگی عزت برله صاقلانونی موافق کورگان بولور . یاپولر، نی قدر غالب بولسه لرده قپاینک کوچینی بتونلای صندره آلمادی، اورولولر «بیکین» گه باروب کورسه لرده حکومتی آلماشدره آلمادیلر . ایدی یونان اقلیمنده یکریمی اوتوز میلیون مسلمان نیچوک بتون قپاینی ضبط ایتسولرده و حکومتی آلماشدره آلسونلر؟ بو اش بیک بیکل بولورغه اوخشامی . ما تحسین برله ماحسین، شوشی نرسه لر نی فکرله ب صلح یولینی طوتقان بولسه لر کیرهك . هر حالده مسلمانلرنگ بو آیرلورلی بیک زور مصیبت بولدی . توونسیو، اوزی یالگر قالغاندن صوگ اوزینه «سلطان» عنوانینی بیردی و همیشه حکومت برله صوغشدی، «تای» اسملی شهرنی اوزینه تختگاه قیلغان ایدی .

ما حسین، اوزینگه اسمینی اوزگر توب «ماچولونوغ» دیب آنالدى و حکومت عسکرینه باشلق بولوب توونسیو برله صوغشدی لکن مغلوب بولدی، قارنداشنگ قارنداش برله صوغشوی اوکنچلی و بیک کوگلسز بر اشدر .

توونسیو، حکومت عسکرینی قسر قلاب یونان اقلیمینگ مرکزی بولغان «یونان فو» شهرینی محاصره ایتدی . ما تحسین برله ماحسین د شوشی شهرده ایدیلر . ما حسین صوغشده مجروح بولغان ایدی . توونسیو ایسه موتلرغه ایلچی یباروب اولگی دوستلقلر نی و دین قارنداشلیگیتی ذکر ایتدی و شهرنی تابشورلرینی صورادی . ما تحسین برله ماحسین : «بز اوزمزنگ عهدمهنی بوزمیز» دیب موگا رضا بولمادیلر .

محاصره مدتی بیک اوزون غه صوزلو عسکر یالقو و آشارغه قو سبیلی توونسیو مونى تاشلاب کیتارگه مجبور بولدی و «تای» شهرینه قایتدی . اوشبو وقتده حکومت عسکرى کیلوب «تای» شهرنده توونسیو عسکرینی محاصره قیلدیلر و ۱۸۷۳ نجی یل ۱۵ نجی غینوارنده آلدیلر همده بتون مسلمانلر نی قلچدن اونکاروب بر اوستنده جان اییه سی قالدردمادیلر .

شولای ایتوب بو مشکلدکلر بتدی و حکومت مأمورلری بتون اشنی اوز قوللرینه آلوب حکومت سوررگه باشلادیلر . قپای مملکتنده بولغان اسلام واقعه لرینگ ایکنچیسى ایسه

اسپاہلری آنلر قاشنده بیک حرمتلی نرسه لر حساب ایتوله در. درست. قطای خلقلری یاپونلر قیلندن بیک تیزلک برله کونارلوب کیتماسه لر کیتمازلار. چیتلرنی دشمن کورولری و اوزلرینی بیک عالم و معرفتلی صاناولری. اوزلرین باشقه لرغه التفات ایتاولری کبک نرسه لر، تیزلکده چیتلردن علم آلو و چیتلرنی استاذ قیلو کبک اشلرگه مانع بولور، شولای بولسه ده مونلرننگ صبروئباتلری، ایرنمه وارلی و کرشکان اشلرنی یاروم بولده قالدیرماولری کبک خلقلری کونلرننگ برنده مونلرنی جهالتدن خلاص قیلور و علم میدانینه ایلتوب طوتاشدر.

قطای حکومتی بتون کونینچه قالورمی یوقسه چیت دولتلر آراسنده تقسیم قیلنورمی؟ زمانه عالملری بو مسئله برله نیچه یالردن بیرلی شغللنه لر، کوب تورلی سؤال و جوابلر کیتورله، بر برینه خلاف بولغان فکرلر بیان ایتوله «قطعت جهیزه قول کل خیطب» سوزینه مصداق کورلگانگه قدر بلکه بو حال شولای دوام ایتار.

قطاینگ کیله چگی حقنده ۱) «آفریقا و هندستان قیلندن آوروپا حکومتلری آراسنده تقسیم قیلنور، بو اش تیز بولماسه بولماز اما مطلقا بولور»، ۲) «قطای حکومتی یاپون برله آکلاشورده اوز اوزینی صاقلی آلور»، ۳) «قطای حکومتی مسلمانلر قولینه کوچار، خلقلرننگ کوبسی اسلام دینی قبول ایتار و شولای هیچ بر حکومت باردنندن باشقه اوز اوزلرینی مستقل صورتده آسارغه موفق بولورلر» دیگان اوچ تورلی فکر بار. مونلرننگ هر بری اوز دعوالرینی اثبات ایتو حقنده دلیلر کیتورلر. اولگی مسلک صاحبلی ایسه: «قطای دولتی ایندی بولوب اشینی بتروب قوبیدیلر، (طوتماغان تولکی ننگ تیرسینی بولو قیلندن بولسه ده) کوچیلک کوچسزلکلرینه قاراب دولتلرننگ حصه لرینی تعیین ایتدیلر» دیلر. سوکئی مسلک که قارشو «قطای مملکتی عموماً اسلام قبول ایتسه ایتار اما آننگ برله مملکتی صاقلی آماز، اسلام دینی اوزینک ایسکی مملکتلرینی صاقلی آلی و همیشه بولنوب تارالوب طورغانده قپایینی صاقلی آمازلغی اوز اوزندن معلوم» مضمونده اعتراضلر قیلر همده «قطای حکومتینک اسلاملر قولینه کورینه آوروپا دولتلرننگ مساعده قیلو احتماللری یوق» دیلر.

بو اورنغه قدر بولغان سوزلر، تورلی اورنلردن چوپله نوب جیولغان و تورلی کشیاردن کوچرلگان نرسه لر در. قپاینگ کیله چگی حقنده بزنگ خصوصی فکرمز: «بنده لرسویله گان آنلرظن ایتکان نرسه توکل بلکه الله تله گان بولور» دییودن عبارت. بز، شوندن باشقهنی بامیمز.

ر. ف.

یعقوب بک واقعه سی ۶ نجی جلد «شورا» ده یازغانلقدن بولورنده تکرار قیلوغه حاجت کورلما دی. هر حالده اگرده اوقوسه لر، سفاهت که بیرلماشه لر، اسلام روحنده تربیله نونی اونوقاسه لر قطای مسلمانلری کیم خور بولوب قالمازلر، اوز عزتلرینی صاقلی آلورلر (انشأ الله).

XIX

قطاینگ کیله چگی

قطاینگ کیله چگی حقنده بحث ایتوجیلر ایچون قپایده خلق افراط درجه ده کوب. حتی مونلرنی بر یوزنده بولغان بتون انسانلرننگ اوچدن بری بولدر، دیب حکم ایتوجی عالملر بارلغی بر جسدن و بر تل برله سویله شوبده بر یرده جیولغان برتورلی خلقنگ بودرجه ده کوب بولوی قپایده باشقه اورنده کورلگانلکینی خاطرده طوتو تیوشلی. مونلر همیشه اورچیلر، آوروپالرغه نسبت برله گنه توکل بلکه اورچو حقنده بولغان نظامغه کوره ده آرتق اورچیلر و برگنه حکومت تشکیل ایتوب طورالر، برگنه مرکزدن اداره قیلنلر.

آوروپا خلقلرننگ قپایغه کیلوب یورولری قپایلرننگ ده چیتلرگه جیقولرینه و چیتلرگه قاتشوب یورولرینه سبب بولدی. چیتلرگه قاتشو سببلی قطای خلقلری بیک کوب عبرت آلدیلر و تجربه حاصل ایتدیلر، آوروپالولرننگ علملری، هنرلری بیگلرگه صاناولرلق نرسه لر توکل ایکانلگینی سیزدیلر، اوزلرننگ ایسکی مدنیتلری، عرف و عادتلری طبیعت طرفندن نسخ ایتولگان ایکانلکینی آکلادیلر. اوشبو سببدن فرنگلرنک علملرینی هنرلرینی اوز تلرینه ترجمه ایتلر و باصدروب نشر قیله لر. حالبوکه بو علملرنی و هنرلرنی تاراتو ایچون قپای تلی مساعده سز، باصوده بیک مشقتلی.

قطای خلقلری صوگ و قتلرده غزته و ژورناللر تاراتوغه اهمیت بیره باشلادیلر. بو اش حاضرنده مونلرده آلفه کیتهدر. ۱۸۷۵ نجی یلده بتون قپای مملکتتده یدی غزته بولغان حالده ۱۸۹۸ ده ۳۵، ۱۹۰۳ ده ۶۶، ۱۹۰۷ ده ۱۲۳، ۱۹۱۰ ده ۲۵ بولدی و ۱۹۱۲ نجی یلده ایسه ۵۰ دن آرتدی.

قطای خلقلری علم برله مطبوعاتغه اقبال ایتسه لر، بتون سعادتنگ باشی علم بولسه، علم سببلی آوروپالولر بو کونگی مرتبه که یتسه لر قپایلرننگ ده کونلرننگ برنده علم یمشیلرینی آشاواحتمالی یوق توکل. قپایلر هر حالده علم کبه سینه یونه لورگه مجبورلر و یونه لورلر. خصوصاً قپای خلقلری «دین» برله «علم» نی بیک آبرمیلر و «علم» نی «دین» صایلر، کاغد قارا، قلم ویازو

دینی مسئله لر

علم نظر نره ربا (*)

استحصال نظریه سنگ ده بر نیچه فرعری واردر. یانمی تکمیل ایتمک ملاحظه سیله، فرعری ده بیان ایده ییم. (۱) هر مالدده، هر سرمایه ده نما - طبیعیدر. فائض - مالک نامسی اولمق صفتیله البته مشروع اولور.

حیات انسانیه ده مالک اڭ بو بویک اهمیتی نامسیله اولور. بر اوزینک برکتلی محصولاتیله، حیوان اوزینک نسلیه، سوت هم بویک کبی برکتلیله البته بالطبع نامیدر. تربیه برکسیله حیوانات زیاده اولور، زراعت برکسیله حاصلات طبیعییه زیاده اولور، صناعت قوتیه حاصلات صناعیه زیاده اولور. زراعت سایه سنده بر نصل فائده ویرور ایسه، عمل برکسنده تجارت سایه سنده انسانک تقودی ده اولیه فائده ویرور. تقودده غا قابلیتی ضروریدر. اگر تقودده نما قابلیتی بولنمسه، انسانلرک هیچ بری اوزلرینک سرمایه لرینی تقودلرینی تجارت بوللرینه صرف ایتمز لر.

تقود، ملک اولسه ده، قرض اولسه ده نامیدر، فائده ویرور. تقودک همه انسانلره معلوم فائده لر ده واردر. مثلاً: تقود قوتیه انسان خانه یا خود بر ساتون آلوب اجاره به بالواسطه تقود فائده سی ویرور ایسه، اجاره لرینک فائده سی اولور. شو فائده لرک بر مقدار حصه سی مقرضلره ده ویرور ایسه، مالک غاسی اولمق صفتیله، البته مشروع هم معقول اولور.

(۲) مقرض اوزینک استفاده سندن تازل ایتدی. بوگا مقابل البته فائض آلا ییلور. سرمایه صاحبی اوزی ده فائض قدر فائده آلا ییلور ایدی.

(۳) سرمایه دن استفاده ایتمک قیمتی وار بر شیدر. شو استفاده مقابلنه فائض ویرمک البته مشروع اولور.

(*) باشی اوتکان یل ۲۴ نچی عدده.

استحصال نظریه سنه توجیه قیلنمش ایتقادلرک هر بری شو اوج فرعک هر برینی ده البته جرح ایدر. سوک ره اوج فرعک هیچ بری فائضک اساسلرینی سیلرینی منشأ لرینی بیان ایده مز. فائضک سببی همان مجهول قالور.

(۴) نقد سرمایه لرک قیمتی - نسیئه سرمایه لرک قیمتلرندن زیاده در. یعنی شو ساعت الده وار سرمایه - کله چک ده بولنه چق سرمایه دن خیرلیدر. بوگا کوره، فائض - سرمایه لرک غاسی فائده سی توگل، بلکه نسیئه لرک تقدلرندن نقصانلرینی تکمیل ایتوب قیمتلرینی تسویه ایتمک ایچون ویرلور بر حصه در.

نقد - بر نیچه جهتله نسیئه دن قیمتدر: اولاً) هر مالک قیمتی عرض و طلب نسیلرله تقدیر قیلنور. طلب نه قدر زیاده اولور ایسه، قیمت او قدر زیاده اولور. نقدک طالبلری نسیئه طالبلرندن هر حالده زیاده در. بوگا کوره، نقدک قیمتی ده نسیئه قیمتندن البته زیاده اولور. سوک ره شو کونگی طلب کله چک طلبدن زیاده اولو ییلوب، بر مالک شو کونگی قیمتی سوک کونلر ده گی قیمتندن زیاده اولو ییلور. ثانیاً) نقد شو کونگی حاجت لری ده ایفا ایدر، کله چک زمانک حاجت لرینی ده ایفا ایدر ییلور. نسیئه ایسه، شو کونگی حاجت لری ایفا ایتمکدن البته عاجزدر. بوگا کوره شو کونگی یوز روبل کله چک یوز روبلندن هر بر انسان نظر نره البته قیمتدر. ثالثاً) وجدان حکمنده نقد - نسیئه دن خیردر. هر انسان حاضر شیرلی غائب شیلرندن هر وقت آرتق تقدیر ایدر. شو کونگی حاجت لری هر انسان حس ایدر، اما سوک کله چک حاجت لر انسانک کوزندن غائبدر. استقبال انسانلرک هیچ برینه معلوم توگل، غایت ضعیف کیفیت ده تصور قیلنور. انسانک اختیاری ده ضعیف اولور، انتظار ایتمز، کله چک مصلحت نانه شو کونگی فائده لری فدا ایده مز. مونی ده هر وقت ممکن اولمق احتمالیله انسان نظر نره استقبالک قیمتی حاضرک قیمتندن هر وقت دون اولور. رابعاً) نقد هر وقت هر خصوص ده کسب یولنده استحصال یولنده استعمال قیلنه ییلوب، فائده ویره ییلور. دیمک، هر سرمایه = فائده سیله، اوزینه برابر در.

نقد ۱۰۰ = نسيه ۱۰۰ + ۱۰ فائده .

نقدك نسيه لردن بالطبع قيمتلكي - ربا مشروعلگنه ك اساسلي بروجه كبي تلقى قيلندى . بوگا كوره، ربا - اقتصادى معامله لرك هم طبيعى هم ضرورى هم مؤيد بر صنفى كبي اعتبار قيلنور . درست، سرمايه صاحبلى عمله لره هر وقت هر خصوصه عدالت استقامت اوزره معامله ايتمزلى . لكن فائض هر وقت مشروع اولور، هر وقت عادل اولور . چونكه نقدك نسيه لردن خيرلگى قيمتلكي هر وقت هر هيئت اجتماعيه البته دوام ايدر . قرض معامله سى يعنى، حاضرلى غايلره مبادله ايتمك معامله سى دوام ايتد كچه فائض البته دوام ايدر .

خيريت نظريه سى ده استحصال نظريه سى كبي گوزل هم معقول بر نظريه ايسه ده، انتقاد ميز ايله امتحان قيلندقدن صوگ قيمت علميه سى ضائع اولدى .

درست، نقدك قيمتى نسيه لرك قيمت لردن زياده اولا ييلور . مثلا: شو كونكى قحط سنه سنده حبوبات ارزاق صوگ كه چك سنه لره كي حبوباتدن ارزاقدن زياده قيمتلى اولا ييلور . لكن تمام عكسى ده ممكندر: كه چك سنه لرك حبوباتى ده زياده قيمتلى اولا ييلور .

صوگره، نقدك نسيه دن خيرلگى وهمى بر حالدر، نظرلك قصور لردن ناشيدر . مدبر انسان استقبال فائده لرينى حاضرگى فائده لركي تقدير ايدر . كه چك كونلك فائده لرينه كوز طوتوب، تدبير حاضرله مك خاصيتى مدنى انسانك ك گوزل بر امتياز ايدر .

اگرده نقد هر خصوصه نسيه دن قيمت اولسه ايدى، هيئت اجتماعيه ده انتظام تدبير لرينه غايت بويوك خلال طارى اولور ايدى . چونكه هر فائده معين بر زمان صوگنده حاصل اولور؛ هر فائده ده هر بر كته انتظار البته لازمدر .

هيچ بر عاقل شو كونگى استفاده لرى لذتلى راحتلى ايچون بوتون سرمايه لرينى شو كون صرف ايتمز؛ بلكه استقبال فائده لرينى استقبال حال لرينى شو كونگى فائده لره ترجيح ايتوب، انتظار ايدر، يعنى نسيه لرى نقد لردن زياده تقدير ايدر .

خيريت نظريه سى شو كونگى اداره ماليه روخنه ده تمام مناقضدر . شو كونگى اقتصاد روحى استقبال فائده لرى خاطرينه شو كونگى فائده لرى فدا ايدر . يعنى نسيه لردن زياده تقدير ايدر . درست، وهم حكمنده، يا خود تدبيرى يوق مسرف قاشنده هر نقد نسيه دن خيردر، قيمتدر، لكن حكمت نظرى اكثرينه نسيه لرى نقد لره تقديم ايدر .

«وللاخرة خير لك من الاولى» .

خيرتك دورتچي وجهي استحصال نظريه سنگ اوزيدر،

عينيدر . انتقادى ده اوراده سبقت ايتدى .

ديمك خيريت نظريه سى ده فائض مسئله لرينه بيان اولاماز . ايكي نظريه بي فروعليله بيان ايتوب، انتقاد ايتدك . فائض مسئله لرينى تدقيق هم تحليل ايتمك ملاحظه سيله، نظريه لرى اجمال ايدر ايسه ك، كوررز:

(۱) فائض عمل ثمره سيدر .

(۲) فائضك مهم سببى سرمايه لرك قوه استحصاله لريدر .

(۳) سرمايه لرينه صاحب لرينك هر وقت محتاج اولا بيه چك لرينه كوره، فائض شو احتياجلرينه مقابل بر ضماندر .

(۴) سرمايه لردن صاحب لرينك هر وقت انتفاع ايتيه ييله چك لرينه كوره . فائض شو محروميت لرينه مقابل بر بدلدر .

(۵) فائض - مستقر ضلك سرمايه لردن استفاده لرينك اجره سيدر .

(۶) سرمايه لرى طويلابوب صاقلامنگ اهميته كوره، فائض شو گوزل خدمتك بر مكافا ايدر .

(۷) نسيه نقد لرك لرينى طوتوماق جهتيله، فائض زماننگ بدل ايدر .

فائضك مشروعتى عدالتى حقدنه سويلنمش شو وجه لرك هر برى شو كون هر نه قدر انتقاد قيلنوب جرح قيلنمش ايسه ده،

وقتته كوره هر برى اهللى قاشنده مقبول هم معقول ايدى؛ مدنيت قانون لرينه مدنيت معامله لرينه اساس اولا ييلور درجه ده اهميتلى كبي حساب قيلنور ايدى . ۱۳ نچى ۱۴ نچى عصر لره ربا معامله لرينى شدتله تحريم ايتمك فكر لرى قوتلنمش ايسه ده؛ نهايت ۱۵ نچى عصر اورتاسنده ربا معامله لرينى مشروع ايتمك فكر لرى ظهور ايتوب، عاقبت ۱۸ نچى عصر آخيره ربا طرفدار لرى تمام غلبه ايتوب، تحريم فكر لرى تمام ساقط اولدى . تجارت صناعت هوالرينه آرزو لرينه اسير اقتصاد عالم لرينك ده نظرى شومر كرده ايدى .

فائض مسئله لرينى توجه خصوصه لرنه اقتصاد عالملى هيئت اجتماعيه صنفلرينك وكيلى اولمق اوزره نظريه لرى عرض ايتديلر .

عمله و كيللرى عملى، سرمايه و كيللرى سرمايه لرى فائضك اساسى ايتوب، علم مذهبلى هيئت اجتماعيه صنفلرينك محاربه لرينه ترجمان كبي، مقلد كبي پيرو اولدى . اولگى ايكي اصل نظريه سرمايه و كيللرينك نظريه لرى اولوب، حاضر بيان قيلنه چق صوگ نظريه

عمله و كيللرينك نظريه سيدر . اوچنچى نظريه: فائض - عدالت يولندن يازمش، هم ده مساوات اساسندن طايمش قايتاليزم هيئت اجتماعيه سنه مخصوص غير مشروع، غير معقول، موقت بر حادثه اقتصاديه، حادثه تاريخيه در .

هيئت اجتماعيه ده عمله لرك قوتيله استحصال قيلنور بوتون بر كتر بوتون محصولات بوتون خيرات، شو كونگى نظامنگ

اوچنچى نظريه: فائض - عدالت يولندن يازمش، هم ده مساوات اساسندن طايمش قايتاليزم هيئت اجتماعيه سنه مخصوص غير مشروع، غير معقول، موقت بر حادثه اقتصاديه، حادثه تاريخيه در .

هيئت اجتماعيه ده عمله لرك قوتيله استحصال قيلنور بوتون بر كتر بوتون محصولات بوتون خيرات، شو كونگى نظامنگ

اوچنچى نظريه: فائض - عدالت يولندن يازمش، هم ده مساوات اساسندن طايمش قايتاليزم هيئت اجتماعيه سنه مخصوص غير مشروع، غير معقول، موقت بر حادثه اقتصاديه، حادثه تاريخيه در .

هيئت اجتماعيه ده عمله لرك قوتيله استحصال قيلنور بوتون بر كتر بوتون محصولات بوتون خيرات، شو كونگى نظامنگ

اوچنچى نظريه: فائض - عدالت يولندن يازمش، هم ده مساوات اساسندن طايمش قايتاليزم هيئت اجتماعيه سنه مخصوص غير مشروع، غير معقول، موقت بر حادثه اقتصاديه، حادثه تاريخيه در .

هيئت اجتماعيه ده عمله لرك قوتيله استحصال قيلنور بوتون بر كتر بوتون محصولات بوتون خيرات، شو كونگى نظامنگ

اوچنچى نظريه: فائض - عدالت يولندن يازمش، هم ده مساوات اساسندن طايمش قايتاليزم هيئت اجتماعيه سنه مخصوص غير مشروع، غير معقول، موقت بر حادثه اقتصاديه، حادثه تاريخيه در .

سماوی دینلرک نصوصیله تحریم قیلنمش ربا معامله لری ده شو نظریه حکمنه کوره حرام اولور. سماوی دینلرک حکمیه حلال شرکت فائده لری ده شو نظریه قاشنده حرام اولور.

اولگی ایکی نظریه کبی، شو نظریه بی ده بن حقیقت اولمق اوزره قبول ایده ییلورم. درست، عمل نظریه سی حقدرد؛ لکن بر حقیقتک حقالغی دیگر حقیقتلری ابطال ایتمز.

حقیقتلرک برینه تعصب ایتمز، دیگر حقیقتلری انکار ایتمک یا خود اهل ایتمک - غایت بویوک قصوردر. اهل علمک خطالری بعض وقت شو جهتله اولور.

فائض مسئله لرنده اقتصاد عالم لری هیئت اجتماعیه صنف لری کبی صنف لره منقسم اولوب، صنف وکیللری اولمق صفتیه یالکز بر صنفک مصاحبتلرینه کوره اجتماعیه مسئله لری حل ایتمش:

عمله مصاحبتلری نقطه سنه قائم صنف - بوتون حاصلاتی یالکز عمانک یالکز کوچک نتیجه سی کبی تلقی ایتمز، ملکک اوزنی ده ملکک نمره لرنی ده انکار ایتمز. بالعکس، کوچسز زحمتسز فائض آوجی صنفک مصاحبتلری مرکزینه قرار ایتمش صنف - عمله لری ما کنه کبی اش آلترلی کبی تلقی ایتمز، عمله لرک حقلرینه تعدی ایتمز، انسانلرک قیمت ذاتیه لرنی ده تنزیل ایتمز. هم عملی هم ملکی اعتبار ایتمک عدالتی - اقتصاد عالم لرنی هیچ برینه یا خود اکثرینه نصیب اولمامشدر.

انسانلرک حاجت لرنی استفاده لرنی یارارلق برکتلری خیراتلری محصولاتی استحصال زحمتلرنده عمله لرک عمللری انسانلرک سیرلری بعضاً ک بویوک ک اصل سبب اولا ییلور ایسه ده، اکثریتله ابتدائی جزئی بر سبب اولوب، محصولانک همه سی یالکز عمل نمره سی اولاماز.

مثلاً: بر عمله بر کون ایچنده یوز ایتمک پشوروب، یوز روبلک مال حاضر ایتمز. دیگر بری یوز آچ اوپورتوب، یوز سنه صو ک ییک روبلک آچ حاصل اولور. شو صورت ده هر برینک کونلک یالدری، مثلاً، اوچ روبل اولا ییلور. یوز سنه صو ک حاصل اولاچق ییک روبل هیچ بر صورتله عمله حقی اولاماز. اولا ییلسه، بر صاحب لرنی حقی اولا ییلور.

هیئت اجتماعیه ده ماللرک ملک لرنی هر بری مشروع طریقله حاصل اولمامش ایسه ده، ملک اوزی انسانیت دنیا سنده عدالتی حقیقتلی مشروع بر حقدرد.

«قواعد فقهیه» مده (۱۱۹-۱۴۲ صحیفه لرنده) ملک مسئله لری تفصیلاتیه بیان قیلنمشدر. ملک انسانیت دنیا سنده ضروریدر. البته مشروعدر. مشروع طریقله حاصل اولمش ملکک نمره لری ده البته مشروع اولور، حلال اولور.

اقتضاسیله، تفاوت ایکی حصیه تقسیم قیلنور: ۱) کوچ عمل، مقابله ویرلور حصه، اجرت عملیه. ۲) ملک مقابله ویرلور حصه.

کوچ حصه سی، عمل حصه سی البته ضروریدر، قطعیدر. عمل حصه سی بولنامه ایدی، البته بوتون استحصالات منقطع اولوب، هیئت اجتماعیه حیاتی منقطع اولور ایدی.

لکن ملک حصه سی، کوچ حصه سی کبی، ضروری توکلدر منبعی ده سببی ده تمام آچیق معلوم توکلدر، هیئت اجتماعیه ده ملک حصه سی بولمق اجتماع قانونلرنی ک اقتضاسیله ده لازم توکلدر. بویوک کوره، ملک حصه سی غایت بویوک اختلاف لرنی موضوعی اولدی. سیاسی اقتصاد عالم لرنی ک قوتلی اکثریتی بر طائفه سی ملک حصه لرنی قطعیتله شدتله انکار ایتمز. او بویوک جماعتک رأینه کوره.

هیئت اجتماعیه ده بوتون محصولانک بوتون برکتلرک بوتون خیراتک یالکز بر سببی وارددر: انسانلرک عملیدر، عمله لرک کوچلریدر.

انسان یالکز عملی برکسنده حصه آور؛ طبیعی، صناعی برکتلردن انسانلرک حصه لری یالکز عمللرینه کوره اولور.

«وان لیس للانسان الا ماسعی» قاعده اساسیه سی - بوتون عصرلرک بوتون ملتلرک قانونلرنده شریعتلرنده قدرت قلمیه حکمت قلمیه یازلمش عدالتی حقیقتلی بر قانون اساسیدر.

اوزنیک کوچیله سعی ایتمه دکچه، انسان - هیچ بر حصه هیچ بر حق آلاماز.

بر صنفک کوچیله حاصل اولمش برکتلرک محصولانک ک بویوک حصه لرنی باشقهره ویرمک - ظلمک غضبک ک قبا صورتیدر. نفقه، سرمایه یوقلق جهتیه عمله صنفی مضطر قالور، مجبور اولور. یالکز اوزنیک کوچیله حاصل اولمش محصولانک ک بویوک حصه لرنی نفقه صاحب لرنی سرمایه مالک لرنی ویرور. یوقلق قوتیه بر طرف راضی اولور؛ ملک دعواسیله دیگر طرف آور.

ملک لباسیله ظاهر اولوب مجوریت قوتیه قبول قیلنمش شو نظام - شو کونگی هیئت اجتماعیه نظر نده مشروع ایسه ده - عدالت نظر نده تمام مردود بر حادثه تاریخیه در؛ حقیقت، هم ده حقوق ده وظیفه لره مساوات اساسلرینه تأسیس قیلنه چق هیئت اجتماعیه ده البته اثری، بولنامه، یعنی موقت بر حادثه تاریخیه در.

غایت اسکی بر حقیقت ایسه ده، شو نظریه اقتصاد کتابلرنده قارل مارکس نامه نسبت قیلنمشدر.

نظریه، شبهه یوق، البته حقدرد. فائده لرک فائض لرنی همه صورتلرنی شاملدر. قرض فائض لری ده شرکت فائض لری ده. عمومیتله ملک فائده لرنی ک همه سی شو نظریه حکمنه بلا استثنا البته داخلدر.

اوزون تفصیلاتیہ بیان قیلمش نظریہ لری ہم دہ اهل علمک نظر لری انتقاد لریہ برابر شو مقاله دہ درج ایتدم.

همه نظریہ لری تمام تفصیلاتیہ نقل ایده بیلیمک شرف لریندن بنم بیانم ، یلورم ، البتہ عاجز در. لکن نظریہ لریک خلاصہ لرینی اجتهاد هم اعتنا قلمیلہ یازوب اقتصاد مذهب لرینگ جوهر لرینی اعتبار هم امانت میزانیہ وزن ایتدم. فائض نظریہ لرینگ اساس لری معلوم اولدی، اقتصاد نظریہ لرینگ قیمتی دہ تقدیر قیلندی. «فقیه لری نظر نده ربا» بیان لری نده ایندی نوبت کیلدی.

موسی جار الله

تورکستانده بو کونگی حیات

VIII

اجتماعی تریبده کیوم صالحمک موقعی.

اوزینه بر مهم مسئله قاودانی یابلوب میدانغه چغار لغاندن بیرلی ، بتون باش لری نی ئه یله ندروب قولاق و کوز لری نی طنذرغان کیوم سالوم طوغری سنده بزم چلقنی شبهه دن تمام چغار اچق نهرسه اصلده قرآن کریم و احادیث نبویه ایسه ده خرافات و اسرائیلیات ایله دماغ لری زهرله نوب بتکاندن صوگ امتلر حقایق دینی دن بیگره ک تورلی یالغان و اویدر مارغه قولاق سالوچان بولار کوره سک. فی الواقع ئلله نیندی قارا کوچ لری طرفندن بغاولانغان، نق خرافات صاوتی دیبورگه لائق بر انسان باشینه حقیقت نور لری انجو، مرجان کبی قویولوب طور سه ده آرزغه بولسون تاثرگه آنک قابلیتی بولمی ، بولسه ده بیک ضعیف ، یوق ایله برابر بولادر.

کیوم جنجال لری ، الفبا فتنه لری قوپتاروب کوز و قولاق لرن حقیقتدن طومالغان اهل تمصبغه ، یالقونلانووب طورغان اصلسز دعوالرن سوندرر ایچون چالما چایان اورالوب بیر فرشته سی بولورغه تله گان بنده لرنک حال لرن کورسه تو بیوک بر حقیقت و دلیل قانع اولسه عجب تو گلدر. ئه شه کیلکده و تریبه سز لکده باشقه لردن قالشماسه لرده ، کیوم سالوم و ظاهری قیافتلرگه یابشوب تورکستاننی « آخرت یورطی » صورتینه کرته آغان آنده غی قارنداش لرمزگه بو کون کوز سالساق ، قایچاندن بیرلی باش لرمزنی ئه یله ندروب بتورگان کیوم سالومنگ اجتماعی تریبده کوبیگنه عمل و تاثری

عمل نظریه سی ملک فائض لرینی انکار ایدر ایسه ، بوگا کوره ، اصابت ایتمش اولاماز .

صوگره ، محصولاتنگ برکت لریک هیچ بری یالکر سرمایه یالکر طبیعت ، یالکر عملک هر برندن علی حده حاصل اولامایوب ، بلکه شو اوچک مجموعیله ، همده هیئت اجتماعیه قوتیله حاصل اولور . هیئت اجتماعیه بولنماسه ایدی ، هم فرد لریک هم صنف لریک عمل لری - ضرور حاجت لریک هر برینی حاضر له مک وظیفه لریندن البتہ عاجز قالور ایدی . ضرور حاجت لریک هر برینی اوز کوچیله انسان لریک هیچ بری حاصل ایده مز . ضرور حاجت لریک اکثرینه انسان لریک هر بری جمعیت برکهنده نائل اولاییلور .

هیئت اجتماعیه ده بوتون جمعیت هر فرد ایچون ، هر بر فرد بوتون جمعیت ایچون سعی ایدر : اوفاق بو یوک هر بر حاجتی استحصال ده بوتون جمعیت اشتراک ایدر ؛ محصولاتنگ برکت لری هر بری هر بر فردک مداخله سیله حاصل اولور . لکن علی حده هر بر فردک جمعیه خدمتی - جمعیت برکهنده حاصل اولمش حاجت لرینه نسبتله غایت اوفاق قالور .

بوگا کوره ، بوتون محصولاتی بوتون برکت لری یالکر بر صنفک عملنه کوچنه اسناد ایتمک هر جهتله طوغری اولاماز ، بلکه محصولاتنگ هر برنده جمعیتکده بو یوک حصه سی بولنمق البتہ لازم اولور . فائض نظریه لریک هر بری بوتون محصولاتی سرمایه ، طبیعت ، عمل عنصر لرینه نسبت ایتوب ، بو یوک بر قوتی اهل ایتمشدر .

هیئت اجتماعیه ده بو یوک بر قوت وار ایسه ، اجتماعیلک قوتیله حاصل اولمش حصه لری - صنف لریک بولنمق برینه ویرمک هم عدالت هم اخلاق قوتیله ممنوع اولسه کرک . جمعیت تروتی تقسیم قیلنور ایکن ، عمله لریک حصه سی اگ بو یوک حصه اولمق بلکه لازم ایسه ده ، لکن هر بر صنفکده حصه سی البتہ واردر . صنف لریک بری سرمایه سیله ، بری صناعتیله معرفتیله ، بری عملیله اشتراک ایتوب ، عمل لریک انواعی ده غایت مختلفدر . اوفاق بو یوک هر بر عملک هیئت اجتماعیه ده اهمیتی فائده سی البتہ واردر .

عدالتی هیئت اجتماعیه ده عمل حصه سی ده ، ملک حصه سی ، احتیاط حصه سی ده ، خیرات حصه سی ده بولنمق البتہ لازمدر . یالکر بر عمل اساسنه طایانوب اجتماعک دیگر اساس لرینی انکار اهل ایتمک - نظرک بو یوک قصوریدر .

اجتماعک عمل کبی ملک کبی اگ مهم اساس لرنده دشمنق کورمک طبیعتک غایت ایسکی طار لیدر .

شو فصلک خاتمه سی :

اقتصاد ، حقوق کتاب لریک بو یوک جلد لرنده کیک صحیفه لرنده

اشلرینگ کیلوب يتووندنگنه در. مونه ایندی بو کون بر کیره ک
پیر کورگه بارامز دیسه کراواطروب کیره گه فایتون یوق. بوقایتونلر ننگ
خلقنی قایدہ طاشیغانلقلرن بله سزمی؟» دیدی.

۳) تورکستان شهرلرندن برینگ اورامندن کیتمکده ایدک،
بز یا کغنه بارغان مسافر بولغانلقدن آندہ غی خلقلر و آلارننگ
احوالی ایله یاخشی تانش توگل ایدک. شول وقتده بیک زورمزین
بر بنا یاتده بیوک گوده لی اصل یفاک بنارس چاپانلردن، قاره کول
بورکلردن غایت درجده یخشی لباسلر کیگان برجماعتنی اوتوب
کیتارگه طوغری کیددی. شهرنگ ایگ یوغاری عائله لینه منسوب
بولولری ظن ایتلگان بو جماعتکه سلام بیروب اوتوب
کیتو فرضی بزم زمه مزده بولوون اوایلاب سلامغه حاضرله ننگه
باشلاغان ایدم، یانمده غی یولداشم: «مونه بولار شهر مزده گی
بتون سودا و تجارتنی قولدرینه آغان فعالیتلی یهود بایلری» دیدی.
شوندن صوگ بزده آندہ غی مسلمانلر ایله یهودلر آراسنده غی
آیرمانی کیومدن باشقه اورنلردن نیکشره و نزلی باشلادق.

۴) زور اوسته اورتاسینه که پسته کبی ۲۵ - ۳۰ چالما
اویوب آلا تیره سینه باشلردن توتون چغارا طورغان شیشه لر
اوطورتوب هواغه نلله نیندی های هوی لر چغاراغان چایان مجلسلرن
بخاراغه بارماغان بولسه ق احتمال ثلی ده کورمه گان بولور ایدک،
کیوم سالوم و قیافتلرنگ، دیانت، طبیعت، اخلاق و روح
بشرکه بیرگان تأثیرلرن، جمعیت بشریه نی اداره و تریه ده کورسه تکان
عمللرن یوغاریده غی مثاللر ایله نولچهب بر آز توشنو شاید ممکن
بولسه کیره ک. قسقه سی بز کیوم سالوم و قیافتلر ایله خلق ده دیانت،
اخلاق و تریه نغو اعتقادنده بولویچیلرغه ایگ آخرده شول
فکر مزنی گنه عرض ایتهمز که:

چن دین تریه سی کورمه گاندن، حقایق دینیه و اعتقادیه دن
خبرسز ایت و سویاکدن مرکب بر جماد حالنده بولغاندن صوگ
کشی، باشینه آق بوزلر اوراب یورسه نی مزیتده، اشله یه نلوب
قویسه نی فرق؟

کیوم سالوم ننگ روح بشرکه تأیری مسئله سی البته اوزینه
کوره حل ایتلوگه محتاج بر مسئله در. لکن آننگ تأیری هر
حالده ده اوزینه اعتبار ایتکانه گنه حاصل بولا طورغان نرسه در.
اعتباری بر نرسه که ایهرمه سه و یا جلب قیلناسه روح نیندی
موگ و لطافت ایچنده قالسه ده تأثر حاصل بولیدر. بوالته کیومده ده
شولای. کیوملر ننگ توس و فورمارینه، دینی یادیناوی بولویچیلرینه
اعتبار ایتلمه گانده آلا باریسه ده عادی نرسه لدر. یاورویا کیومینه
عادتله نگان دیانتلی بر مسلماتنی نماز اوقودن اوزیننگ کیوملری
فلانلریغه منع ایته آماغان کبی اخلاقسز و دیانتسز کشی ده فسق

بارلغن شاید توشونه آورمز. عموماً بزم خلق اعتقاد ایتکانچه شرعی
لباس چالما - جاپان، جیتوک - کاوش ده ننگه عبارت بولسه، انسان
جیویونده دیانت، اخلاق و تریه ده شولار بله ننگه صاقلانسه بو
کونده بخارا و تورکستان کبی عصرلردن پیری شول وظیه لر، نق
اوتولوب طورلغان اورنلر حقیقی بر دیانت، اخلاق و تریه منبعلری
بولوب بتون دنیاغه فضیلت تاراتوب طورسه لر کیره ک ایدی. شول
وقتده بزده آلا ردن اوگره نوب جمعیت بشریه نی قیافت و قابلر
ایله اصلاح ایتهرگه کرشه ک یارار ایدی. لکن مع التأسف بز
بو کونده مونگ بتونله ی عکسن کورمه مز. بو خصوصده یازیله جق
سوزلر، کورسه ته چک مثاللر، خلق آره سنده کوردیکمز توری فاجعه
و جنایتلر کاغدرلرگه سیبارلق درجده بولماغانغه اول «آخرت
یورطلرده» غی پیر فرشته لرینگ اخلاق و تریه لرن یاخشی
کورسه ته آلا جق بر نیچه مثاللرگنه ذکر قیلوب اوتهمز. بوتأسفلی
حاللر بزم خلقنک اوزنده ده دائما حریران ایتوب، تعجب ایتله چک
نرسه لر بولماسده تیک کیوم سالوم آیرماسینه قارایانچه نسه کیلکده
و تریه سزلیکده آدم بالالرینگ مشترک بولولر نغه آگلاتورغه تلیمز:

۱) تورکستانغه برنجی مرتبه بارغانمزده آندہ غی شهرلردن
برینگ زور بر کوچه سندن اوتوب کیتمکده ایکنمز. شول وقتده
تیره زه لری آچق زور بر بنانگ ایچنده چالما - جاپان کیگان کوب
آدملرنگ اوسته ل آرتنده تزلشوب اوطورغانلرن کوروب یانمده غی
کشی که: «افندم! بو بر بای یورطی می نلله، بو یورطده بو
کون علما مجلسی بولسه کیره ک» دیگنه نلگورگان ایدم، یولداشم
مینم سوزمنی ایشکچ بیک قاتی چقروب کولدی ده بارماغی ایله
اشاره قیلوب بنانگ توبه سنده گی زور بو طیلکه علامتن و شول
بنا یقیننده غی بر اریغ بوینده قصبوب، پوشقوروب یاتقان چالما -
چابانی بر کشین کورسه تکان ایدی. شول چاقده مینده اول بای
یورطی ننگ و ایچنده کورلگان علماننگ نیدن عبارت ایکنلگن
شوندن یاخشی آگلاب قالغان ایدم.

۲) بیک نورلی و یاقتی بر عید کونی ایدی. بز تورکستان
شهرلردن برینگ کوب خلق یوری طورغان زور کوچه سنده
یوروب بارمقده ایدک. شول وقتده فایطونلرغه اواطرغان اورام
طولی چابانی - چالمالی خلقلرنی کوروب: «بو کون الوغ و مبارک
عید کونیدر. اهل اسلام عموماً، بو کوتنی بیک شادلق ایله حرمتله ب
اوتکارلر. کورسه سزمی خلق نی قدر شاد، اوراملر کوله ج یوزلر
ایله طولوب بتونله یه ملی بر منظره تشکیل ایتکان بیت» دیب
شادلغمنی اظهار قیلغانغه ایدم، یانمده غی ایده شم: «بوق شول
طوغان، آلارنگ شادلنی عید کوننگ الوغلغن آگلاب آنی
حرمتله گانلکدن توگل بلکه عید کونلریغه مخصوص کیف و حضورلی

طوغانلار منگ یا کئی آچلغان مکتبلر نده نیچو کنگنه بولسه ده طرز شوب حق و خرافه دن بلك ملی تاریخ اوققولرن؛ صاف عقیده لی ملت بالارینه اصول جدیده مکتبی نامندن بیک قیمتی بولغان بر بوله ک بیروارن تلهر ایدم. امید ایته منکه آنده غی یاش عنصر ایسکی قارا کوچ طرفندن بوتولما باجق، ملی و مدنی بورچلرن ئوته و بولنده انسانیت حسلارندن آیرلما باجق قدر.

درست رسول الله نی و حضرت علی نی تور کستانغه کیتوره آلمان تاریخ کتابلرینک خلق طرفندن اولگیلری کی سویولوب اوققولری احتمال ییکل بولماس. چونکه آنده غی خلق ننگ احوال روحیه سینه کوره آلا رنی قبرستان، مغاره و خرابه لر تیزه سنه جیلوغه اوندی طورغان خرافه لر گنه تاریخ بولووی تیوشدر. رسول اکرم و اصحاب کرانی کیتورمه گانده ایسه استمداد ایتله چک مقدس مکانلرنگ فالمایه چغی؛ قبلرگه، دماغلرغه نغوغان ایسکی عقیده لرگه بونگ ایله قاتی ضربه یاصالاجچی شبهه سزدر. بنا علیه آنده تاریخ یازولر و خلقده غی قارا اعتقاد ایله کوره شولر بیگوک آسان بولماس. بایتاق ذاتلرنگ باشلرن نه یله ندرر، یوزلرن صارغایتور. لکن اشنگ لذتی ده، فائده سی ده اوزینک اهمیت و آغرلغی نسبتنده در. تورکستان باشلری شاید مونی دقت گه آسه لر کیره ک.

تورکستانلی قارنداشلر مزده ده باشقه لر مزده غی کی دینی و تاریخی عقیده لر، طبیعی دین توزه تم، اعتقاد نغوتم دیگان خیاللر تأثیری آستنده طامر بیهروب چیکدن طش حسن ظنلر کوله گه سنده بسله نمشلر در. «نماز اوقوده ضرر یوق» دیب یوز مکتله نفوسی سانالغان اسلام شهرلر نده جمعه کون بر وقتده ایکی فرض (هم جمعه هم اوله) اوقتورغه او بالماغان اماملر، ملالر و قاضیلر ییکلگنگنه قرآن کریم گه علاوه ارتدرغاج فرضدن توبان بدعتلر ده قصورلق کورسه تمیه چکلری ییلگولی ایندی. رسول اکرم، اصحاب و سلف احوالی، اول زمانلر ده غی اسلام حیاتی و دینمزننگ اساسنی و حقیقتنی تحقیقلاو یولنده آرتینه بر گنه مرتبه ده یونلی قاری بلمه گان خلق آراسنده نیندی عقیده لرنگ ئورچووی معلوم ایندی. ضرر یوق دیوب هر مسئله ده حتی عبادتلر ده یله تورلی تارماقلر چغارا چغارا هر بیرده بولندی کی تورکستانده ده مسلمان اوستینه کوتارووی محال بولغان آور یوکلر صالندی. اسلام و ملت داهیلرن ماقتاو، تاریخلرغه مقدس نوس بیرو ثوابی بر اش دیب اویلانغانه بو یولده چغارلغان خرافات شول درجه گه یتدیکه نهایت ادملر آره سنده غی واقعه لرگه فرشته لر، معجزه و کرامتلر آلاشدی. بو عجب اشلرنی اشله وچی هر عصرده دیبورلک البته عوام توکل. عوام کوزی کورمه و دن فائده له نگان خواص ایدی. ادا قیلوب و باشقاروب بتورووی محال بولغان عمللر و اوشانوب بتوروورگه

فساد بولنده اوستنده گی جیلانلردن - آیاقلر نده غی ساورلی چیتکلردن فلانلردن غنه قورقوب و اویالوب طور و احتمالی یوقدر. عمرنگ هر حال و ساعتنی عبادت و قتلرینه تطبیق و قیاس ایتوب طور و ده طوغری بر قیاس بولماسه کیره ک. شارع کریم حضرتی بزنی آ کا تکلیف ایتمه دی.

دینی و تاریخی عقیده لری

ملیت روحندن نی قدر محروم بولماسون، دنیاده هر بر قومده اوزلرینک ماضیلری حقنده بر نوع عقیده بولادر. بو طوغریده امتلرنگ علم و مدنیچه سویه لری اقتصاد، سیاستچه طوتقان موقعلری معتبر بولمچه اصل اعتقاد صاقلو ایچون انسان بولولری اوزی یتهدر. بنا علیه دنیاده اوزینک آتا و باباسن توشونمه گان هیچ بر کشی بولماغان کبی قوم و قبیله سینک ماضیسینه نه یله نوب قاری بلمه گان کشی ده انسان توگلددر. بتون بشریت تاریخی قوتولا آلمان بو تاریخی عقیده لرنگ تورکستانلیر کبی زمانینه کوره بیک کیگ بر مدنی حیات تورگوزوب اوزلرینه بر یول طوتابدلگان و عصرلر بویی اوزلکلرن صاقلی الغان آدم جیونلر نده ده بولنرووی طبیعی و لازم بر حال بولسه کیره ک. فقط بز آلا رده غی بو عقیده لر نی ده بر مثال، یا متن ایله گنه آ کلاتماساق سقسه مقاله لر ده تصویر قیلوب بر تو ظمنزچه ممکن اش توگلددر. چونکه بو مسئله نی شرحلی باشلاساق ینه بر نی قدر نقطه لرغه قاغلوب کیره گه طوغری کیله چکدر که مونگ ایله سوزمزده اوزینک جیگندن اونه چکدر. سویله که: عمومی آغمدن، تاریخ بشردن، خصوصی هر بر خالدن خبردار ساناولیغنه فکر و بلم اییه لری استئنا اینلسه خواصی و عوامی تاریخی بر محاکمه، خیال و خرافاتدن سلامت بر عقیده صاقلیلر دیب بولمی. تورکستان خلقنده تاریخی اعتقاد شول درجه ده جوالجق و اصولسزدر که بولارنی صایلاو، چوپچار و قلدچقلرندن تازارتو بایتاق ذاتلرنگ یوزلرن صارغایتا چغنده شبهه یوقدر. تاریخی وظیفه مزنی تاشلاب حاضرگه بز، نی قدر اول بیوک اشدن قوتلورغه طرشسافده بز قاجو ایله گنه اول احتیاج اوزینک بارلقن یوغالتمی، بالعکس بزم جینلکبز نسبتنده زورایا و اوستکه قالقوب چغادر. ایشته بو کونده تورکستاننگ ملی و مدنی ماضیسینی آچیق کورسه ته آلوراق پارلاق بر لوحه، سلامت بر تاریخ، نی قدر نزله سه کده اوچر اتا امامز. بونک اصل سببی ده شول تاریخی عقیده لر دائره سندن ئوتوب اوزینه خاص بر نقطه اشغال قیلوجی، خیال و خرافه لر ایله کوره شوچی فعالیتلی تاریخ مخبارینک یوقلنی بولسه کیره ک. نیلر نی، ولیلر نی، حتی رسول الله نی و اصحاب کرانی ده طوبرا قلینه باصرووب تبرکله نورگه ییلکنگان اینرگو کوکللی بو

تورکستان و مطبوعات

حسن علی افندی مقاله سی مناسبته

غزیه و جریدارنگ مطلب و مقصدلری؛ قرنده شلرن فاندلی یولغه سوق ایتوب آنلرنگ بخت و سعادتلری ایچون چالشمقدن عبارتدر. سماوای دین لر جنت بلن بر که جهنمنی ده ذکر ایتلر بیت. شوکا اوخشاش وقتلی مطبوعات هم اوقوچیلرنگ کوزلرینه «جنت» نی گنه کورسه توب طورمی. «یاخشیلقنگ عاقبتی جنت و ثواب، ناچارلقدرنگ صوکی ده دوزخ» بولاچغی خاطر که توشروب طورا.

مخبرلرنگ ناچار خبرلرنی یازولرندن غزیه و جریده لرنگ اول خبرلرنی باصولرندن مقصودلری؛ مائنی کشی کوزندن توشرو، قباحتلرن اظهار ایتوب آنلردن باشقه لرنگ کوکن صوتو، یزدر و توگل بلکه قصورلرن کوزلرینه کورسه توب، کیمچیلکلرن توزه تورگه دیمله و دن عبارتدر. تور تو اویغاتودر.

تورکستان مسلمانلری حقنده غی یازولر نیکدر آچی و طوزلی بولسده اول یازولرنگ بیرگان نتیجه و نمره لری بالی و طاتیلدر. مطبوعاتنگ خیرخواهانه تمبیه لری سایه سنده تورکستانلی قرداشلر مز غفلت و جهالت اویقوسندن کوزلرن آچوب اصلاحات یولینه کروب بارالر. غزیه و مخبرلرنگ «سوگو» لری آرقاسنده ملی و اجتماعی اشلری توزه تله، سنت طویلری، مکتب و مدرسه لری زمانه موافق روشده اصلاح ایتله طورا.

مطبوعاتنگ مطلبی قرنده شلرینه ایزگیلک ایتو ایکانلنگن آکلی آغان کشی، ملتر حقنده یازلغان تقید و تمبیه لرنی کورو ایشتو ایله گنه قرده شلک حسن سوندروب آنلردن کوکن صوتماسه کیرهک. «تورکستان حقنده غی ناچار خبرلرنی اوقوغاچ آنده غی قرنده شلرمدن کوگلم ییزگان ایدی» کبی سوزلر، باشقه برغرض بلن سویله نگان بولورغه اوخشی.

فرغانه و تورکستان زمینی روسیه نگ باشقه یرلرینه قاراغانده غایت یاخشی بولوب، خلقینگ ده تاتارلرغه نسبت ایله آده طورو. لری طبیعیدر. بو قدرسی ابتدائی مکتب جغرافیاسندن خبری بولغان هر بر تاتار بالاسینه معلومدر.

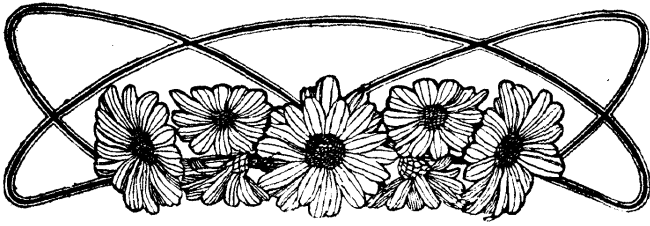
بزده گی بوکه، چابانا، آرش و آلبونا، کیندر و طولا اورنلرن تورکستانده کون، قایش، دوگی، بوغدای، یفک و مامق کبی نرسلر اشغال ایتوب طوروی ده یه شرن اشلردن توگلددر. تورکستانلیلرنگ صناعتچه ده بزدن بیک کوب درجه آده

ممکن بولماغان روایتلر، دین گه، عقل و حکمت گه گنه توگل بر یرینه بتونلای خلاف بولغان اصلسز خرافه لر مسلماننی عقلدن شاشردی، عاجز قیلدی. حالبوکه خلق غه تاتووی و بلدرووی تیوشلی بولغان دین و آنک علویتی، بارلاق تاریخ عقلدن شاشیراچق نرسلر توگل بالعکس ادراک و محاکمه نی آرتدراچق شیلر ایدی. بر امت نگ دینی و تاریخی عقیده سن کورسه توب، تصویر قیلوب بترو ایچون آلارنگ بتون احوال حیاتیهلرن، عادت و رسملرن تفصیل ایتچک بیوک جلدلر یازمق لازمدر. مصرنگ، آنور و بابلرنگ، حتی قبل التاریخ قوملرنگ عقیده لرینه قدر نفوذ ایتکان تاریخی علمی زمانغده توگل حاللرنجه طورغان تورکستانلیلرنی بیک آچق و مجسم کورسه ته چگنده شبهه یوقدر. فقط بزم بو متلرگه، موقت مطبوعات صحیفه لرینه آلارنی سیدروب بتورمک ممکن ده توگل، موافق ده توگل. بز مونده تورکستان خلقینگ عقیده لرن ئولچه و گه بر قورال بولسون ایچونگنه «جنادیل» قصه سیننی ایسکه توشوره مز، تاشکنند یاننده غی «توی تبه» قشلاغی بورونده «جنادیل» شهری بولوب آنده هر کمه معلوم «جنادیل» واقعه سی بولغان ایمش (۱) «توی تبه» ده گی سدر، چقورلرده شول وقنده غی توی لرده (مجوسی پادشاهی جنادیل، قزی همیون روبنی قابل بطرغه بیرگان وقنده غی طوی) صوغشلردن (مجوسی عسکرینه قارشی ذوالفقارنی کوتاروب «دلدل» اوستنده کیلگان وقتده حضرت علی توشسون ایچون مجوسیلر طرفندن قازلغان ایمش) قالغان ایمش. مونه ایندی اگر حضرت علی: «لافتی الاعلی، لا سیف الاذوالفقار» دیب جنادیل پادشاه نگ ۵۰۰ مک عسکرینه قارشی یالغوزیغنه صوغشوب غالب بولماسه و «توی تبه» ده گی خندق غه دلل اوستندن یغالوب توشمه سه بو کونده تورکستانده کم مسلمان بولور ایدی ده، کم «توی تبه» لرده گی جوقرلر ایله تبرکله نوب یوررایدی. مونه شولدر آنده غی دینی و تاریخی عقیده لر، باشقه لری شاید بوگا قیاساً آکلاشله کیرهک.

«بمه دی». ع. رؤف مظفر. «زویه باشی».

(۱) باقرغان صحیفه ۶۰-۷۰ نچی عصرنگ ۱۶ نچی یلنده قران شهرنده «برادران کریملر» نشری. «Средняя Азия» ص ۱۳۶-۱۵۰ (۱۸۹۵ ده تاشکنده «Букинисть» کتبخانه سی طرفندن نشر ایتلگان، اسمیرنوف اداره سنده یازلغان. بو کتابده غی قصه تاشکندلک ملا اسماعیل تلندن ترجمه.

صوغش حقندہ فنی محاکمہ

یازوجیسی نیقولای ماروزوف . ترجمہ ایتوجیسی حسین مقصودوف .

۱

صوغش کشی پسیخولوجیاسی (۱) ہم اجتماعی طورمش ایوالیوتسیاسینک (۲) عامیدر .

(طبیعت و فن جہتندن صوغش لرنی آگلانورغہ طرشو) .
یا تارنگ قایغو، حسرتن سیزہ تورغان هر کم شوندی صوقرانولی
آور بلده، اوزلرینک زورلنی ہم دهشتی برله هیچ بولماغان صوغش
مدتده، ایک مدنی بولغان خلقنک فکری، معیشتی ہم ادبی حرکتلری
بتونلای دیوب ایتورلک طوقطالوب طورغان وقتده، بو صوغشنی
ایرکسز ایسینه توشروب «نیگہ ایکان بو صوغش؟» دیوب اوز
اوزندن صوری . نیک حکومتلر اوز آراده بولغان دعوانرن، نلله
قایچاندن بیرلی اوز قول آستلرنده بولغان کشیلردن، کوچلب
باشقارتقان کبک یعنی دعواچیلرغہ یات ہم عادل بر مؤسسہنگ
تیکشرووی برله باشقارتمیلر؟ آوروپاده هرعائلهنگ دیب ایتورلک
باشینه توشکان بو فلاکتی ویاہلم یا آنگ یونکیر (۳) لری شیکلی
بر کشینگ اشی دیوب ایتو، یک غریب فکر . نیتہ ککم خلق اجنده
زور ریولیوتسیہ لرنک قوزغالوینہ یول باشچیلرنگ اشی دیب قاراو،
اگرده آنلرنی وقتده آبروب آلساک بو اشلر بولماس ایدی
دیوودہ شولایوق بیک غریب فکر .

بیلگی حاضرگی زمان تریہسون آغان عقلی کشی بو
فکرلردن یلماپورغہ . یوق، حاضر آوروپاده بز کورگان حاللر،
خلق قاشندہ نیندہ بگنہ معتبر بولسہدہ بر کشینگ اشی بولورغہ
مکن توگل . عسکریلرنگ گنہدہ اشی دیوب بونی ایتوب بولمی .
چونکہ آنلر باشقہ خلق آراسندہ اوزلرینک آزلیغی سببلی دیگرده
بر طامچی غنہ بولوب قالار . ماللرون ساتار اوچون، یا گ بازارلر
ازلہوچی بورژوازیبا (۴) ننگدہ اشی بولورغہ مکن توگل؛ بورا

(۱) پسیخولوجیا روح وحسیات احوالی .

(۲) ایوالوتسیا . تدریجا ترقی ایتو .

(۳) یونکیرلر گیرمانیادہ عکس حرکت فرقه سی .

(۴) بورژوازیبا: مال ملک و ثروتدن کیلگان فایده ایله معیشت

اچف یوضنتی .

ایکانلک لری معلوم . نیک شولقدرسی بازدرکہ، سزنگ «تریہسز
مخبر» لرکز اوزلرینک بورن آستلرنده ... لرنی تورکستانلی
قرده شلرینہ تقدیم ایتوب طورمیلر بلکہ آنلرنک یاروپالیلر کبی
مدنیت کسب قیلولرن تلب آگہ لاندرا لر ...

بر کورشیسندن بر قاشق طوز، ایکنچی کورشیسندن ایکی
قاداق قارانان ٹہجہت آلوب معیشت ایتکان عائلہ اجندہ اوسوب،
تریہ و معارفدن محروم قالغان آج ویلانناج تاتار بالالردن نلله
نیندی ایزگولکلر کوتو و آنلرنی ات ایتوب سوگو، برده مناسب
توگل ایدی .

تورلی علم وفلرده تخصص نابقان، تحریر و تقید اشلرنده
مہارت کسب ایتکان، سیزگر بورہ کلی، آچق و اوتکر کوزلی،
تریہلی و اخلاقی چن «مخبر» لر ییتشدر و آنلرنک معیشتلرن
تأمین ایتو ملتنگ خدمتلرندر . ملتک شولجالدہ ایکان، آنگ
بالاسی بولغان «مخبرلر» حقندہ آرتق تل اوزانو عقلی کشینگ
اشی توگلدر . آنلرنی تورکستانغہ باروب تاماق طوبدرو، مطبوعاندہ
امضا کورسہ توب لذتہنو حقوقلردن محروم ایتہرگہ طرشو
اوزی دہ تریہسز لکدن کیلگان بر «قابتاغی» لق توگلمی ایکان؟
اگرده سیندہ چندندہ قرده شلک حسی بولسہ، قرده شلرکنی
تریہسز مخبرلرنک ظلمندن قوتقاررغہ تلہسہک اوزک تورکستانغہ
بار . بارده آنلر اوستندہ گی چوپلرنی سبروب تاشلا! یوقسہ بولای،
آنلرنی اوز کوزک بلن کورمی طوروب آنلر حقندہ غی خبرلرنی
اقتراغہ حمل قیلو اوزی اقترادر .
نوشیروان یوشف (خوتہن) .

عبرتی سوزلر:

عجب ایتو، کوبسنچہ نادانلقدن بولادر .

عوام اوزی آگلانماغان نرسہنی یا مقدس صانی یا کہ
و کفر» لک دیب بلہدر .

عمر، نعمت آغاچی بولسہ آنگ یمشی «اولم» در . عمر
اگرده تخت سلسلہسی بولسہ «اولم» آنگ سوکیدر .

اسمگنی یاد ایتدردلک بر کوزل اسم قالدر ! .

آدملرنک عقلیسی شول کشی بولورکہ کورگاتندن عبرت
واشتکاتندن نصیحت آلا بلور .

طورغان کشی هر قایا طورسده اوزگارماس، اشچهن کشی اشچهن بولور. شولایوق باشقهری ده.

تورلی طورمش توزولشندن آغان تربیه دن کشی اوز پسیخقا صفاتلرینک طشقی کورنشلرندن قای برلرون طوقطاتا توشه، قای برلرون آرتدره توشه آلا. طوقطاتلغان صفت شوندن بلکه بر آز ضعیفله نور، چونکه هر حرکتلنگان اعضا ضعیفله، قوزغالتلغان صفت کوچه بور. اما بونگ ده برچیگی بار. سز کوبمی قولگرنی حرکتلدرمه کز اول آتاق چیکلی بولا آلماس. شولایوق سزده بر صفت طومادانوق بولماسه آنی کوچه توب بولمی. سز کوبمی بوش توتله گه صوقوبما کز آنده هیچ باشلچلر اوسماس. آندن صوگ کشینک بر خاصیتن کوچه توب اوزونده گنه قالا، نسل گه کوچمی. اوزی طرشوب آغان هر بلك، مثلا تورلی تلر، هنرلر آنک اوزنده گنه قالا. بالارینه بارونده یا کیدن اوگره نورگه طوغری کیله. برهم برهم پسیخقلردن حیوانلغان خلق پسیخقاسینه کیلگاندی بونده ده تربیه نك تاثیر تیره ن توکل اوستهن اوستگنه. اما پسیخقانگ تربیه دن بولمالغان باشقه خاصیتلری نسلده بولا تورغان عامللر برله گنه تعیین قیلونه. ایمدی «میندیل» (۱) نك نسل قانونی بونچه هر حیوانتک یا اوسملکتک تورلی جسمانی صفتلری ایوالوتسیا قیلغان کبک خلق پسیخقاسی ده، برهم برهم کشینک پسیخقاسی ایوالوتسیا قیلغن قدرگنه، بووندن بوؤنغه ایوالوتسیا قیلا بارا. بو قانونلر نظریغه توکل عملده ده شولای کورسه تلر:

بالارغه کوچه تورغان خصوصیات اوچون هر بر آرغانیزمده توب «یوروتوچیلر» (۲) بولا. هر شوندی «یوروتوچی» که بولوغه سلك یك کچکنه ماده یا بر قوت بولوب طودرو چیتلکلر نده حیولوب طوره. تورلی حیوانلرنی و اوسملکلرنی ایس کینکچ نچکه و کوب صناور برله، «میندیل» و آنک صوگنی ایبه رجنلری هر بر اورچی طورغان آرغانیزمده شول «یوروتوچیلرنی» اظهار قیلدیلر. نهم بز آنلرنی مفرصه قوبده کورگان کبک بزنگ کوکل کوز بزگه آچیق ایتوب کورسه توب یردیلر. آنی میگامونده سویله ب پررگه ممکن توکل. تله گان کشیلر نسل هم اوسملک و حیوانات دنیاسینک ایوالوتسیاسی بونچه یازلغان بوزمانده غی مقاله لرده بولرنی بارنده طابارلر. مگر شونیغه ایتوب کیتره که کیره که هر یار اتلغان چاغنده آتا آنانک بربرسی برله قوشولا طورغان یار اتلو چیتلکلر نده «میندیل» نك نسل صمتلرون «یوروتوچیلر» بارلقنی بیئولوغ (۳)

(۱) میندیل: علم نباتاتده متخصص نسه عالمی.

(۲) توب یوروتوچی: ابتدائی، جوهر فرد بولغان یوروتوچی.

(۳) بیئولوغ: حیوانات و نباتاتنک طورمشی و حیاتلرینه متخصص عالم.

ژووایادن باشقه اشچی خلقده یاکی بازارلر نلی، آنلرغه ده طورمشلرون یاخشرتور اوچون یاکی بازارلر کیره که لایصه. آلائی ده صوغش شول تله کورنی طابار اوچون بولورغه هیچ یارمی. بو، اوزن استراخوات ایتوب ده اوزن اوتروب استراخ آقچه سون آلو قیلندن بولور ایدی.

صوغش اینک نك آقچه نی کیموته. نه آنک نتیجه سی بیگره کده بایارنک فقیرله نووی بولوب چغا. طانغن صوغش اچنده مجبوری عسکر خدمتی سببلی آنلر اوزلری ده کوب قریلار. واقعا ده صوغش باشلانچ بز آوروپاده تورلی صنف خلقتنک اوی لرون تیکشروب باقغانده بو صوغشقه یوغوملیقنی بایلر واشچیلر آراسنده آلمانانگ اوزنده ده ایگون ایگوچیلر نکلدن آرتوغراق تامبادق. قای بر توشده خصوصا فابریقه ده اشله وچیلر آراسنده بز کیریسنچه تابدق.

بو صوغش نك توب سببی قایده بولسه تیره نره که یرده ایکانلگی آکلانه. بونک هم بورون زمانده غی صوغش نك سببیری بر بولسه کیره که. آیرما شونده غنه: حاضرگی صوغش بور نیلردن قاطیراق هم اولم کوربه که.

خلقلرنک اوز آرا شوندی زور به رشولرینک سبیلر اول خلقلرنک پسیخقا (۱) لردن ازله ره که کیره که، قایسی که آنلرنک معیشتلرن هم الوغ تاریخی واقعه لرون طارتوب یوروته.

بو فکر خلق آراسنده نلده بیک آز تارالغان. بتونلای کیریسنچه. قایسی بر عالملر اقتصادی طورمشنک توزولشی، کشیلرنک باراشلرنک هم پسیخقلرینک ده املی دیوب کورسه تورگه طرشالر. اما بوکارغه حاضرگی طبیعت فننده متخصص کشیلر هم پسیخولوغر قول قویا آلماسلر. سببی بو: هر کشینک پسیخقاسنده اینک نك نسلدن نسلگه کوچه طورغان «تیه پیرا مینت» (۲) بار. طورمش توزولشی آکارغه بیک آز باغلانا. اول آنک طشقی کورونشگنه بر آز آلماشترا. یا یومشارتا یا قاطرتا. فرض قیلابق مثلا سزنی طوغاچ اوق عربلر آلب قاجدیلر هم عربستان صحراسنده اوزگرنی ارقو یازو اوگرتمیچه تربیه قیلدیلر. سز عرب کبک کیونوب یوردگر، اوزگرنی چولغاب آغان دنیا هم کشیلر بونچه جن عرب کبک اویلا دگر، مگر سز نك تیمپیرامینتگر، پسیخقا کز نك طامری ایسکیچه اوق بولوب قالدی هیچ اوزگارمندی. آچیق بلنه که طومش دنوق طویاس بالا تله سه گنه نیندی اقتصادی طورمش نك فورماسنده بولسون داهی بولا آلماس. یومشاق طبیعتلی هر یرده ده، یومشاق طبیعتلی بولوب قالور. اوزن اوزی طوتا بلمی

(۱) پسیخقا: روح و حیاتیات احوالی.

(۲) تیمپیرامینت: مزاج، طبیعت، خلق.

حاضر فاقط ديوب حسابلى . هم آرغانيزملرنى تيكشره طورغان علمنگ نيگرى ده شوندىن باشلانا . نيچون فيزيقا برله كيميائنگ نيگرى جوهر فردلر نظرياتدن باشلانا .

آدم اوغلىنگ روح وحسيات ايوالوتسياسى برله خلقنگ طورمى توزولشنى فنى ياقدىن چاغشدرىوب قاراغانده بز يوغاريدى ايتوب اوزدرغان نتيجه نى تابامز . يعنى مينديلنگ «يورتوچيلرنه» باغلى بولو سببلى روح وحسيات ايوالوتسياسى طورمى توزولشى ايوالوتسياسى نك نيگرى بولا . اما كيريسنچه توكل . چونكه هر طورمى توزولشى خلقنگ اوز قولى برله قورولغان نرسه اول طوروچيلرنىك طودرو چيتلكلر نده هيچ بر يوروتوچينى قوبوب قالدرمى . ايمدى حاضرگى طورمى توزولشندن (قايچان آدم بالاسى اوزى اوزى ياتلردن كوبرهك سويه) باشقعه (قايچان اول ياتلرنى اوزى چاقلى اوق سويه) كوچو آدم اوغلىنگ روح وحسيات ايوالوتسياسينگ شول چاغنده غنه ممكن قايچان «ياتى سويوچان قوتى يورتوچيلر» كشيلىنگ ياراتولشنده «اوزاوزى سويوچان قوتك» بربر سبب برله غالب بولورلر .

بو حال ايكى وقتده غنه بولورغه ممكن: (۱) لامارق (۱) قانونى بوينچه يعنى اوزى اوزى سويه طورغان صفتلرنى جبراً حر كىتلندرميچه ضعيفله تىسهك ، اكرده شول حر كىتلندرمماو ، كشى آرغانيزماسينگ طودرو چيتلكلر نده اول صفتلرنى «يورتوچيلرگه» تاثير قىلسه . يا (۲) داروين (۲) قانونى بوينچه يعنى اير برله خاتون اوز آراسىلا شوب قوشولوسببلى ياتى سويه طورغان كوچ اوزى اوزى سويه طورغان كوچدن بووندن بوونغه كوبرهك كوچسه ، يا كه اوزى اوزى سويوچيلر طورمى طارتوشوونده آقرنلاب قورولوب تىسه .

ايمدى سويلى طورغان مسئله مرنى صوگهى باغشدىن تيكشرسهك كوره بركه صوغشنگ قاتناشى آكارغه بىك ياقن . چونكه حيات اوچون طارتشو ايگ كوب صوغشده بولا . اما بو مسئله نى اوزوب بىرون اول بركه بلورگه كيرهك : صوغش كشى طورمى شنده بر آورو بىك نرسه مى يا ايسه طبيعى بر نرسه مى ؟

اول قاراشده صوغش آورو بىك نرسه طوبولا . چونكه بارچه سى ده آنالردن صقرانلر : اولگان ، يارالانغان بواسون يا چييده قالغان آنلرنگ قارنداشلرى بولسون ، اما صقرانولر آرغا . نيزما حياتده خسته لكدن گنه بولمى بلكه سلامت وقتده بولا . مثلا خاتون توره گانده بىك صقرانا اما بو خسته لك توكل بلكه

(۱) لامارق علوم طبيعه ده متخصص بر عالم .
(۲) داروين علوم طبيعه ده متخصص مشهور عالم .

طورمى شنگ بايره ميدر . شولا يوق كوبرهك كنك قرطى اوزينگ تيريسون طاشلاب قورچاقغه ايله نه ، صوگ بر قابق اچنده بىك طغزلقده نيچه زمانلر ياتوب طوره ، صوگ اولگورگچ شول فابقى يرتوب كوبرهك بولوب اوچوب ياقطى دنياغه چغوب كىته . شول كيفيتلر آكارغه شيكسز بىك اوگمايسز هم شول وقتده باى بر توشى بلكه آورتقاندردى . آلاى ده بو نى خسته لك دىب ايتوب بولمى بلكه بوده طبيعى بارشنگ بر روشيدر .

ايمدى صوغشلردن كىلگان صقرانو سببلى كشيلىر توزه لمى تورغان ، بىزكك ، طويرقوليز بىك آوروغه صابشقانلر دىب هيچ ايتوب بولمى . صوغشنى شول چاقده بر آورو دىب ايتوب بولا قايچان اول كشيلىرنگ طوغرى بارشینه ضرر كيتوره . هم كيريسنچه ، اكرده آندىن قالغان كشيلىرنگ ياخشىروينه سببچى بولسه ، اول ايوالوتسياننگ طبيعى باشقاروچيسى دىب صانالا .

بومسئله نى عدللك برله چيشهرگه طرشوب قارايق : صوغاش ميندىلك اوزى اوزى سويه طورغان كوچنى يورتو . چيلرنىك هم اوزى قدرلى ياطنى سويه طورغانلرنىك حسابلرن بركه طويدرميچه هيچ شكسز اوزگار توب طورا .

طبيعه ده ايكى تورلى حال بولا : برسى مثلا كون نك تونگه ، يازنگ قشقه ايله نووى بىك ايكى ياقلى ، يا كيرى قايتا طورغان ديوب ايتوله . اول طبيعه ك بىك زور تاثير قىلا آنى بىك اوزگارته ، اما طبيعت اوزينىك اولگى روشينه اوق كره . ايكنچيسى عصرلر بوينچه كره ارضنگ اكرنله بكنه صوونوى بىك يا ايسه شولا يوق سيزلميچه صرت يرلرنگ ياغمرلردن بوولوب آشالوى بىك كيرى قايتمى طورغان ديوب آتالا . شوندىن اول نيچه مگ يىلراچنده دنيا قوزن بتونلاى اوزگارته . بز بو حالنگ قايدى باراچغن هم نى بولاچغنى ده ايتىه آلامز . اكرده بونگ كيريسنه ، شوندا يوق سيزلمى طورغان بربر قوت كيلوب جقماسه ، اكرنله بكنه صوونا طورغان ير يوزى بوز بولوب طوكار . نه ياغموور بارچه طاولرنى تيگر اشلهر .

صوغش بو ايكى حالنگ قايسىسندن ديوب ايتورگه كيرهك ؟ بىلگى اول بر ياقلى حال . صوغش اولگانلرون قايتارمى . هم آنده كوبرهك صوغشچان كشيلىر اوله لر ، يعنى صوغشقه اومطلوب طورغان كشيلىر ، طنچ يواش كشيلىردن كوبرهك اوله . صوغش بر ياقلى حال بولو سببلى اول بارچه بر ياقلى حاللر بىك بارا طورغاج ، نيچه ونيچه عصرلردن صوگ آدم اروغنده سيزدرميچه بر اوق بىك تيرىمن اوزگارشلر ياصى . صوغش آدم ياراتلغاندىن بىرلى بو زماننه چاقلى هيچ طوقطامىچه بولوب كيله . اكرده اول بر آورو بولسه ايدى آدم بالاسى آناردن ايشككان بولور ايدى ، اول شول

سبیلی عصر دن عصر گه کوچسزله نه، ضعیفله نه بارر ایدی. اما بز بوندی حالی هیچ طابیمیز. بز کورمهزکه آدم اروغینک هر یا کئی بوونده آنک بسیخیقاسینک یاخشی یاقلری اوسه بارا، شونگ نتیجه سی بولاراق ایمدی مدنی خلفده اول کشی ایتن آشاو، آندن صوگ قللر بترلگان، آندن صوگ قارا خلق آلاوتلرنک قول آستلرندن ایر کوناک گه چغارلغان. دولتلرده مستبد اداره دن مشروطه گه کوچکان، حقوقده تیگزک هم حریت آرتقان، عقلنک بارشی ییک آغه کیتوب طبیعتک کوچارون آدم اوزینه بوی صوندردن. هم ریاسز هر قایده چنلقنی عدالتنی ازله کان. بولر یرسی ده توزه لمی طورغان آوروغه صابوب ضعیفله نه بارونک صفتلری توکل.

بس صوغش، آدم اروغینک آورووی توکل. اما نینده یدر آنک ایوولیوتسیاسینک فاقطری (بارشینک باشقاروچیسسی). قایده صوگ اول ایاته؟ آنک نتیجه سی نی بولوب چغار؟ قایچان یوفاقطر اوطونی یانوب بتکچ سونگان اوط کبک اوز اوزندن طوقتالور. اگرده اوایل ابراق بومسئله گه کرشسه ک جواب آچیق بولوب چغا.

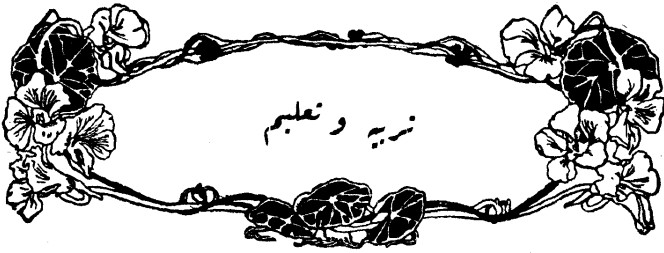
حیوانات دنیاسینک ایوولیوتسیاسنده، طورمش اوچون شخصلرنک بربرسی برله طارنشوی ایبک توب «عامل». اول آنلر آراسنده شخصیت طوغدردیکه آنک نیگری اوزن اوزی سومه ک، یاتلرنک صقرانویون آکھارمق. آنلرنی طویار اوچون آرغانیزمالرنده هیچ بر تورلی آلتده یوق. درست کوب وقت ایشتو شول آلت اورنون طوتا آلا. اما اولده شول وقتده غنه، قایچان آ کآرغه صقرانو طاوشی اول آکلی طورغان تلده ایشتوتوله. خسته کشینک یغلاووندن بزنگ یوره کمز اوزوله، صویا طورغان وقتده دوگرنک چینون ایشتو بزگه ییک آور طویولا. چونکه بولر بارده اوز صقرانوویزنی کورسه ته طورغان طاوشقه اوخشیلر. اما بز بارچه بز دیوب ایتورلک یولده بارغانده شونده غی اورمه له کان قورتلرنی هیچ آیاماینچه باصوب ایزوب کیمه مز، چونکه آلا اوز صقرانولرون بزم کبک طاوش برله توکل باشقه چه بز، آ کلامی طورغان روش برله کورسه تهر. اما بز هیچ قاطی یوره کلیر توکل. شولای اوق اوز قربانلرون چاغوچی هم آشاوچی آغولی یلانلرده، برتقوچی حیوانلرده هیچ بز دن آرتق رحیمه سز قاطی یوره کلیر توکل. آشایان حیوانلرنک صقرانوی آرنک باشلرینه ده کرمی. آرن، چین ننگ قاناتلرون یولقوب نی اشلر ایکان دیوب کولوب باغوب تورغان صبی بالا کبک قیلا فالر. حیوانلر طبیعتده بارچه سی ده یومشاق کوکلی بولالر. اوزلرون اوزلری دشماندن آلاغانده غنه یا کونله گنده گنه آچولانلر، یا اوچراغان کمسه نی خطر ملی دشمان

دیوب ساینلرده آنی یوق ایتهرگه طروشالر. شولایوق آدم اروغینک ده احوال روحیه سی اشله نوب اوزگاره باردی. آنک بر یا بر نیچه افرادنده بولغان یارانلو چیتلر گنده یاراتولشنده، ئلده بزگه ییلگی بولغان نینده یدر سبیلر بو نیچه، کوز آلدنده کورنمی طورغان نرسه لرنی تصور قیله آلا طورغان «یورتوچی» ظاهر بولدی. شول فرد بر نیچه یه شکه بتکچ، تورلی کیفیتده بولغان کشیلر اورنینه اوزن قویا آلدی. برده ونک طویوغوسی ایکنجی کشیده یا کهرادی بو هم تلنک یارل. تلویونه ده سبب بولدی. شولای ایتوب تصور قابیلیت تلنک نیگری بولا.

بو سوزلر بارده یا گبراق فکر بولغانه کوره میگا طاغی بر آز آجفراق ایتوب ایتورگه طوغری کیله. هم بونگ چنلغون کورسه تو برده آور توکل.

نیک سز «اوی» یا «سویه» دیب ایتکانده، طسکلاوچی سزنی آکلی! آنک اوچون اول، شول وقتده کوز آلدنده بولماسه ده «اوبنی» یا ایسه «سویو حسنی» تصور قیله. آنک هر وقت سویهرگه قابیلیتی بار. اما حاضر سویونی قوزغی تورغان هیچ بر ستمول (سبب) یوق. آلا یولسه ده اول سویه دیگنده «سویو» نی فرض قیلا آلا. اگرده کشیده تصور قیلو کوچی بوغالس سزناک سوزکرنک می سینترلرینه (۱) باروب ییتسه ده آنک جاتنده سز تله کان تورلی شکلرنک، حسلرنک کیلوب آلماشولرون طودرماس. اول سزناک سوزلرکرنی بارچه باشقه طاشلر کبک ایشتوتور اول حتی سزناک آقق جمله کرنی بر طوطی قوش کبک هیچ آنک معناسون آ کلامیچه ایتوب ده یبارور. هم کیریسنه چه. اگرده بر تری ذات ایرکون تصور قیلا آلورلق بولسون البته اوزینه اوخشاغان ذاتر آرطندن تیکشروب، آرنک سویله گانده چقغان طاشلردن هم باشقه علامتلردن تیوشلی نرسه لرگه، یا اوزینک محیطنده غی کورونشکه یورارغه اوگره نور هم اوزی ده شول علامتلرنی استعمال قیلور. اگرده شوکارغه کیره کلی آلتلری بولسه یعنی سویله رگه کوچی یبار. بزنگ اوز ایسبزه (قوه حافظه) هیچ باشقه نرسه بولمیچه مگر اوزغان، حاضر بزنگ یانیزده یوق حالنی وقت وقت تصور قیله آلا تورغان بر کوچ.

ایمدی سز کورسه سز کشی برله حیوان ننگ ایبک زور ایرماسی شولدرکه اول کوزگه کورونه طورغان دینانک تأثیرندن باشقه ده تورلی حاللرنی تصور قیلا آلا. حیوانلر کورونه طورغان حیات برله گنه یاشیلر. آنلرغه کورو، ایشتو، ایسنه و هم شونده ی چیتدن کیلگان طویغولرغنه تأثیر قیله. اما بزناک حیات اوندن

دینی تربیه و تعلیم مسئله‌سی

۱۱

دین درس‌لی ص. بیکبولاط اثری.

برنجی مقاله‌مزده ایضاح ایتدیگمز سیبیلر آرقاسنده بزده دین درس‌لرینک اصول تعلیمی ایله دینی تربیه یوللری ده ۲۵-۳۰ یللق حیات تربیه و تعلیم‌مزده همان‌ده بر قالبده قالدیلر و شول قالب‌لرینه قویلغان حالده بو کونگه قدرلی کیلدیلر:

ایندی بو کونده اولگیلر که قاراغانده بر آزغنه باشقه‌راق بولغان بر آدم آتلانندی که اولده صنعت‌الله افندی بیکبولاتف طرفندن ترتیب ایتلگان «دین درس‌لی» نگ نشریدر. صنعت‌الله افندی سیر و تاریخ، عربیات ایله مشغول بولغان آراده بر فرصت طابوب «دین درس‌لی» یازدیله؛ بو خدمت‌لی ایله حقیقتاً یاگی بولماسده بزنگ بیک کوب معلم‌مز که کوره یاگی کبک بولوب کورنورلک بر یول آچدیله. بز برنجی مقاله‌مز ایله دینی تربیه و تعلیم مسئله‌سینک نی حالده بولدیغنی و مونده نیچوک حرکت ایتەر که کیره کلکنی ایضاح ایتوب بو حقدده تربیه و تعلیم ایله شغله‌نوجیلر ننگ کوبره‌ک وقت و اجتهاد ایتەر که تیوشلکلرینه اشاره ایتکاج ایندی شول «دین درس‌لی» رساله‌لرینه کوز صالوب اوتهمز.

بر کتابنک مقدمه‌سی آنک اساسنی و مقصدینی کورسه‌تدیگندن بزده باشلاب «دین درس‌لی» نگ برنجی جزئینک مقدمه‌سندده سویله‌نگان فکرلرنی اعتبارغه آلامز: دین درس‌لی دینی روح اورنلاشدرسونلر؛ دین درس‌لی اچنده اخلاق درس‌لی ده بولوب معاملات کیلر بولارنک مندرجه‌لرینی تشکیل ایتسونلر؛ تاریخ مقدسدن اعتقادی و اخلاقی فایده‌لر جفا‌ررغه کیره‌ک؛ بالانی دینی روح‌لی قیلور ایچون آنی عبادت‌که کونکدرر که تیوش، کبی فکرلرنک طوغریلغنده شبهه بوقدر. اگرده بو فکرلرنی موگا قدر ا کلاماوجیلر بولسه ایندی آلامونی آگلارغه تیوشدر.

صنعت‌الله افندی بالاده دینی روح قوتلی بولسون اوچون اول مسجده که یورسون هم بالا قاشنده «مسجدنک مناره‌لرنده، منبر و محراب‌لرنده بالا اوچون نه‌لله نیندی قدسیلر کیزله‌نگان بولسون»

طوغری تصور حیاتی. هم بزنگ طوغریدن طوغری کوز که کورونه طورغان دنیادن آغان تاثیرلر بز کونبزده گی نورلی «توش» لر که سیبچی‌کنه بولالر. شول توشلر برله بزنگ فکر بز طولی بولا.

شول کونده گی توشلر آرقاسنده بز اوزم‌زنی یات یات کشیلر اورنینه قویا آلامز هم اوزم‌زنیگنه توکل آنلرنی ده سویه آلامز. شولای ایتوب دنیا یوزنده کشی یاراتلغان ساعتده‌نوق آنارده اوزنده یاگی عاملنی «یورتوجیلر» یاراتدیله. اول عامل «آلتروئزم» یاطنی سویو.

کشینک نفسنده ایگی نورلی تله‌ک ظاهر بولدی، اول ثواب برله گناهنی آیرا باشلادی. «تورات» بوینچه کشیلر خداغه یاقنلاشدیلر، اما بوگا قدر آنلر حیوانلر برله برتیگر ایدیلر. یاگا یورتوجی باشقه یورتوجیلر کبک اوق نسل‌که کوچه باشلادی، هر بوون صاین بو یورتوجی نسلده آرتا باشلادی. اما اول میندیلتک قاعده‌سی بوینچه کشیلر ننگ اورلغندن باشقه یورتوجیلرنی شولایوق ئیغوئیزمنی یورتوجینی ده اوزلگندنگنه کیموته‌ده، بترده آلمادی. بواش شول چاقده‌غنه بولورغه ممکن، اگرده ئیغوئیزمنی یورتوجیلر بارده یا کوبره گی نینده ی بولسه بر یول برله هلاک بولسه‌لر، بو یوللرنک ایگ جنی بورون زمانده‌غنی کشیلر ننگ برهم برده اوز آراسوغشورلی. آنلر تله‌گان دشماننی اوترر اوچون ئلک سونگی، صوک قلیج یاساغان ساعتده‌نوق صوغشا باشلاغانلر.

«روسکی ویدوموستی». ۱۹۱۵ نجی یل ۲۹ نجی نومبر.

شعر:

تأثر

(الوغ بیک رصد خانه‌سنی کورگانه)

الوغدر قیمتک میرزا «الوغ بیک» ؛

رصد خانه‌ک گواه بو- آی، قویاش تیک.

سونوبدر ای بابا، استاد الوغ بیک

الوغ یولدزلرک یاقتی بلکلیک

و قالغان تیک حاضر ایندی بولردن

خرابانک و بز کیم، خورلو نادان.

الوغلیم ای الوغ جانلی الوغ خان؛

یاش اقدی کوزلرمدن، بغردن قان ! ! .

«صاق- صوق»

بولماغانن آكلاسه هم مسجدده آني لذتله ندره طورغان باشقه حاللرده طابماسه مونك نتیجه سنده اول طبعی مسجددن بیزه چك و حتی مسجد حقدنه آنك یوره گنده نفرت حسی اورنلاشاچقدرد. ایندی اگرده اول مسجدده تگی اورام حرکتلرینی کوبرمك اجرا ایتسه بر وقت بولار آنده عادت بولاچقلدرکه مونگده نمره سی مسجدگه و آنده غی عبادتله گه تیوشلی حرمتی کورسه تمه و بولوب چغاچقدرد. وقتندن ئلك مسجدگه بالانی یورته باشلاو تریه وی یاقدن فایده لی بولماسه ایکنجه یاقدن حضرت رسولنگ و بناء علیه دین و شریعتك بورقلمینه ده موافق توگلدر؛ چونکه رسول اکرم حضرتلری: «جنبا مساجدکم مجانیتمکم و صبیانکم...» حدیث شریفلی بزه مسجدلرنی صیبر کیتروب حرمتسزله و دنده منع ایتمشلدرد.

«قدسیتم کیزله نو» طوغربسینه کیلگاننده ده بز قارشی توشه مز؛ موگاده یك کوب سیبر بار: بزده آندن باشقه محاکمه سز تقلیدلر، خرافی اعتقادلر سیبلی تیوشسز اوله رق مقدس سانالوب کیتکان نهرسلر آز توگلدر. بولار شول قدرلی کوبدرکه شولارغه محبت ایته، ایته آخرده جناب حقغه، آنك بیغمبرلرینه، دینی و اخلاق امرلرینه... محبت ایتهرکه دماغلرمزده اورنده قالماغان؛ محبتک قارشی بولغان بتون اسئمدلرمز تیوشسز اورنارغه صرف ایتلوب بتمشدر؛ چونکه انسانتك بتون قابلیت و قوتلری محدود بولغان کبک آنك حسیاتی ده و شول جمله دن معالیکه قارشی محبتی ده محدوددر. فکر، تصور و حسیاتلرنک بر برلرینی قسوب چغارقلری، په رده له دکاری علم احوال روخنک اثبات ایکان حقیقتلرنندرد. «محبت قابل انقسام توگل» دیگان بزنگ تصوفچی فیلسوفلرنک قاعده لرینی یاکی علم روحده قبول ایته توشه در. شونگ اوچونده دینی حسیاتی تریه ایکاننده آشا بولوب آچ قالورغه، اعتدال و اقتصاددن چغاررغه یارامی. موندی خصوصلرده حضرت عمر بزگه غابت جالب دقت و امثال درسلر بیرهدر: «ای قارا طاش سینده برده قدسیت یوق بیت اگرده بیغمبر اوبمه گان بولسه ایدی مین سینی اوبه س ایدم» مفهومنده گی سوز حضرت عمرکه نسبت ایدلسه، شجره رضوان نی کیسدی و باشقه لرده مشهوردر. حضرت عمر اسلاملرنک بو کونگی حاللرکه دوچار بولاچقلرندن فورق دینندن بولارنی و موندن باشقه ده یك کوبلرنی اشله گان، کاشکه آنک طریق اوزندن صولگ بوزگنه یل دوام ایتسه ایدی ده اسلامیت صاف کونجه قالا ایدی. بز ایسکی مساهله چی و تقلیدچیلرنک گناهلری اوله رق چغرنندن چغارلغان اسلامیتنی صافلاب اصلنه قایتاررغه تیوش دیب طرشقاند، یوقاری ده ایتدیگم کبی، یاکی اصولده یاکی فورماده تقلید ایلوب آلدانو یازقلرینه توشهرکه یاراماس، البته مینم بو سوزلرمدن

فکرینی آلفه سوره هم مسجدنی دینی تریه ده برنجی واسطه صانیدر.

بز بو فکرگه قوشلا آلمیمز. ایگ ئلك بزنگ مسجدلرده بالانی، خصوصاً بر نهرسه ده آكلاماغان ییدی باشك بالانی جلب ایتوب روحلانددرلق خصوصیتلر، ناغی طوغربسی، ظاهری نهرسه لره محبت ایتددرلك زینت و بیزه ك نهرسه لر یوقدر. صنعت الله ائدی بو خصوصده روس میتودیکاجیلرینه ایهره و یا گلشه در؛ حالبوکه آلارنک چیرکه ولری ایله بزنگ مسجدلرمز آراسنده و شولایوق بو ایکسینده قیلنغان عبادتله آراسنده هم کلی فرقلر بار. واقعا روس میتودیکاجیلری چیرکه ونی دین تریه سنده ایگ کوچلی مؤثر و برنجی واسطه ایتوب صانیلر؛ چیرکه و، بالارنی جلب ایته و دینگه رغبتله ندره دیلر. بو سوزلرینه چیرکه و جرلرینی، چیرکه و زینتلرینی، آنده غی رسملر و باشقلرینی، روحانلرنک اوزلرینه مخصوص بولغان زینتلی کیوملرینی و قیافتلرینی دلیل ایتوب کورسه تهلر و بولارنی چیرکه ونک تریه وی خاصیتك واسطه لری صانیلر. حالبوکه بزنگ مسجدلرمز بو یاقدن قاراغانده چیرکه وگه بتونلی باشقلرده؛ مسجدلر غایت طولی بولغان خشوع و خالص عبادتله نك اورنلری بولدیغندن هم شونی حسابغه آلوب حضرت رسولنگ عبادت خانه بولغان مسجدلرنی باشقه ملتلر اوخشاشلی زینته و دن منع ایتدیگندن خلوص قلبی سلب ایتوچی شیلر ایله زینتانه میلر؛ مسجدلرده جرلر فلانلر یوقلغی ده معلومدر. ایندی شولای بولغاچ خشوع و حضورعك نی اولدیغنی ده بلمه گان بالارغه، خشوع و حضور قلبی عبادت اورنلری تگیلرنک طبیعتلرینه بتونلی باشقه. حالبوکه بالارنک طبیعتلرینه موافق بولماغان هیچ بر فعل و نهرسه آلارنی تریه ایته آلی بلکه ده آلارنی بوزادر. ذاتاً مسجدلر اوزلری ده خاتون-بالاردن دنیا و آنك مشقتلرنندن بر آز وقتقه آیرلوب طوروب طنجرق اورنده حضور قلب برله عبادت ایتو اوچون تأسیس اولتمشلدرد. اگرده ییدی باشك بالارنی اوست باشلرنک، کیوم سالوملرنک بلچراقانی حقدنه بر نهرسه ده بلمه دکاری و ادب حرمت یوزندن طنچ و تیک طورونک نی بولغانی ده آكلامادقلری حالده مسجدلرگه اوستری باشلاسه ك اول وقت دینی روحنی قوتله ندرو توگل بلکه ده دینی روحنی عادیله شدرو، سوندرو تیزره ك حاصل بولور. چونکه طبیعتنگ اقتضاسی بوینچه اویندن باشقه غه میل ایتمه گان، اوچوب طورغان چین کبک قرارسز دقتی بر نقطه غه حییا آماغان. اراده سینک ضعیفگی سیبلی اوزینی طوتا آماغان بر بالا اورامده نی یولده حرکت ایتسه مسجدده هم شونی تکرارلار یاخود ایگ بولماسه تکرارلارغه طرشور. اگرده اوزنک طبیعی احتیاجلرینی اوتهرکه خدمت ایکان حرکتلرینه مسجدنک میدان

طوتاش شعرلری « نی مسکوده مشهور قارامیشملر باصدرغانلر .
حقی پوچتسی برله برلکده ۴۶ تین . آدرس :
Москва, Трубная ул. д. № 5, Бр. Карамышевы

ابن بطوطه ننگ فیچاقده سیاحت اینک اورنلری اوز تلمز بولغان تور کیچه که ترجمه قیلنوب باصلدی . ترجمه قیلوجیسی رضأالدین بن فخرالدین و ناشری ده « اورنبورغ » شهر نده « وقت » اداره سیدر . ۴۸ بیتدن عبارت بولغان بو اثر ننگ اوستینه قویلغان حقی ۵۰ تین .

کاشغرده بر روایا . عبرتلی بر توش ، درستی ده بر فرض و خیال حکایت ایتودن عبارت قسقه غنه بر رساله در . کاشغرمسلمانلری طرفندن اوقولووی و عبرت آلتو مطلوبدر .

دیواری کالیندار . مرتبی : ع . فخرالدینوف و ناشری ده حسین حاجی حسینوف کتبخانه سی . ۱۹۱۷ نجی یل ایچون ترتیب ایتولگان بو کالیندار ، تاریخی خبرلر ، هر کیم ایچون کیره کلی بولغان کیگاشلر ، تجربه و صناولر برله طولیدر . شول سببلی مونی « معلومات مجموعه سی » دیر که یاری . ۱۹۱۷ نجی یلده آی باشلرینی اوشبو جیسالارده و کونلرده کورسه ته در :

۱۲	غینوار	پنجشنبه	ربیع الاخر	باشی
۱۰	فیورال	جمعه	جمادی الاولی	»
۱۲	مارت	یکشنبه	جمادی الاخری	»
۱۰	آپریل	دوشنبه	رجب	»
۱۰	مای	چهارشنبه	شعبان	»
۸	ایون	پنجشنبه	رمضان	»
۸	ایول	شنبه	شوال	»
۶	آوغوست	یکشنبه	ذوالقعدة	»
۵	سینتابر	سهشنبه	ذوالحجه	»
۴	اوکتابر	چهارشنبه	محرم	»
۳	نویابر	جمعه	صفر	»
۲	دیکابر	شنبه	ربیع الاول	»

صانولا طورغان اورنی « اورنبورغ » ده حسینوف کتبخانه سی و باشقه مشهور کتبخانه لر .

بالارنی مسجد که برده یورتمه سکه ، مسجدنی حرمت ایتدرمه سکه تیوش ، دیگان حکم آ کلاشلما س . مین یالنگر اعتدال دن آیرماسقه ، محاکمه سز تقلید ایتمه سکه گنه تیوشلی دیمن .

(آخری بار)

معلم رحیم جان آتانا یوف . طرویسکی « مدرسه رسولیه » .

مطبوع اثرلر

دیوان المخبورده . نوابغ الکلم . اوشبو ایکی اثر برلکده تاش باصمه و گوزل قام برله یاخشی کاغده « تیمور خان شورا » شهر نده کی « اسلامیة » مطبعه سنده طبع ایتولگانلر . زور قولده ۹۶ بیت . هر ایکسی اوشبو عصر ننگ معتبر عالم لردن بولغان ابو سفیان الداغستانی طرفندن تصحیح هم ده تخشیه قیلنغانلر . « دیوان المخبون » مشهور مخنون برله لیلی آراسنده غی ماجرالرنی تصویر ایتوب ابو بکر النوالبی طرفندن ترتیب قیلنغان بر اثر در . « نوابغ الکلم » ایسه مشهور زخمشری تالیفی .

فزلکه الفرائض . ترکه تقسیم ایتو حقنده داغستان عالم لردن ابو سفیان افندی طرفندن عرب تلنده یازلغان بر کتاب . بتونسی ۲۴ بیت . عبارتلی ییکل ، مسئله لرنی آجیق تصویر قیلغانلقدن درس کتابی بولورغه مناسب . « تیمور خان شورا » شهر نده « اسلامیة » مطبعه سنده تاش باصمه برله باصلغان .

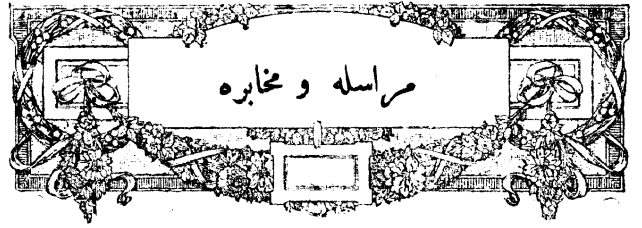
مجموع الاشعار العجمیة . داغستان خلقلریننگ ملی جبرولری ، آثار سوزلری و ضرب مثللری جیولغان بر اثر . بو هم « تیمور خان شورا » ده « اسلامیة » مطبعه سنده تاش باصمه برله باصلغان . بتونسی ۶۴ بیت .

املا . تورکستانده بولغان ابتدائی مکتبلرننگ دورتیجی صنفلری ایچون ترتیب ایتولگان بر اثر . مرتبی : تورکستاننگ معروف معلم لردن عاشور علی ظاهری بولوب ناشری ده « خوقند » ده « غیرت » کتبخانه سیدر . قازانده « امید » مطبعه سنده باصلغان . اوستینه قویلغان حقی ۳۰ تین .

عفت طوتاشی شعرلری . عفت طوتاشننگ شعرلری ادبیات دنیاسنده نی قدر اورن طوتقانلی معلوم ، مونی سویله ب طور درغه حاجت یوق . دخی بر آز شعرلری باصلوب تارالغانلی اداره که کیلگان بر نسخه سندن معلوم بولدی . اوشبو ۲ نجی جز « عفت

اثریمی، شوگار تمسک قیلورغه یاریمی؟.

نعمان حسنی .

سُورَا: مذکور عبارت، متقدمون اسلوبینه ده، متأخرون عادتینه ده اوخشامی. آنی قدر کیچه سنده آول خاتونلرینه سویلهر و کوبرمک ایتوب تگار یب جیار ایچون دیب آندن موندن چیوشدروب مندی آناسی توزگاندر. اگرده شول عبارت درستندزه «فتاوی ظهیریه» طرفندن کیتورلگان بولسه شول کتابنگ معناسلغینه و معتبر توکلگینه شول اش اوزی یتیر، باشقه بر دلیل کیرهک بولماز.

♦♦

مَانَا: موسی افندی «رحمت الهیه» مسئله سنده «الله نك رحمتی شول قدر کوب که، بتون عمری بوینچه مشرک بولوب یورگان کشیلرنی جنت که کرسه ده یتارلک» دیه چک سوزینی چاقغه ایکنچی تورلی روشده ایتو بلن آگا کفر و ملعتلر یاوردلدی. حالبوکه فضولی بغدادی، اوزینگ دیوانده:

«خوبلر محراب آبروسنده قیلمازسک سجود

دینگی دوندرگل ای زاهدکه یاخشی دین دکل»

دی. ایکنچی بر اورنده:

«سجده در هر قنده بریت کورسهم آینم بنم

خواه کافر خواه مؤمن دوت بودر دینم بنم»

دی. اوچنچی بر اورنده:

«زائر میخانهم، مغ سجده سیدر طاعتم

عشق بیرم، نقد جان ندرم، توکل نیتم»

دی. بو سوزلری اوچون فضولی جنابلرینه برده جیل، یا کفر یوق. یوقغه توکل، یادغه آینه، تلرده ورد ایتلوب او قولوب یورله. بزلوده بوسوز موسی افندی سوزلرندن یامانراق کبک کورینه. نی اشله ب بزنگ علما تورلی کشینگ یازوینه تورلی کوزلک آرقلی قاریلر؟ محمد شاکر فیضی.

سُورَا: موندی حال بر موسی افندی حقتده غنه و بزنگ زمانده غنه توکل بلکه باشقه لر حقتده ده، اولگی زمانلرده بولادر ایدی. یالان آباقغه مسح قیلو درستلگینو، دعوی قیلوچی معتزلرنی «بد مذهب»، «فرقه ضاله» دیب ایتوچیلر، بعینه شوندی سوز سویلی طورغان ابن عربی نی اولیادن صانیلر و «الشیخ الاکبر» دیب یوروتلر ایدی. تموغنگ فناسی برله قائل بولوچی ابن القیم که شوشی سوزی سبیلی اکفار قیلوچی معتبر عالمر بولغانلغینی بلمیمز. «وعین الرضا» عن کل عیب کیلیه - ولکن عین السخط تبدی المساویا».

♦♦

سوزوم. ایرم عسکرلک که آلتغان ایدی. خبری طوقالوغه بر یل بولغاندن صوگ..... آولده غییدن خبر بروجی بر مؤذن که باروب صوراشورغه فوشدیلر، «اول غییدن خبر بیره هم ده خبرلی طوغری کیله در» دبدیلر. شوگا کوره مؤذن حضرت که باردم ویوموشمنی سویله دم. ایرمنگ، اوزم هم بالارمنگ اسملرینی صوراب بر کاغده یازدی ده مراقبه که کیتدی. یش اون دقیقه لر دن صوگ باشینی کوتاروب «قرم قایغرمه. ایرک سلامت» دیدی. اوزمنگ اوتکان حاللرمدن ده بیک کوب نرسه لر سویله بپردی. اوتکان عمرلم حقتده سویله گان سوزلرینه اعتماد ایتوب کیله چکدن بولغان خبرلرینه ده اشانورغه مجبور بولام. لکن مونگ سبیلی اینامه ضرر کیلور دیب قورقام. شوشی طوغروده «شورا» ده جواب بیرسه کز ایدی.

صادات خانونی.

سُورَا: مؤذن، اوتکان حاللر کزنی درست سویله گان بولسه اولدن سزنی بلوب سویله گان بولووی ممکن، کیله چکدن بیرگان خبرلرینک درستلگی معلوم بولماغان، معلوم بولغاندن صوگده آندی سوزلر که غییدن خبر بیره معناسی بیرلمی. مونده دقت که آلورلق بر نرسه ده یوق.

♦♦

اسیاسی. آقچه برابرینه قرآن ختم قیلو طوغر و سنده «پیترباول» شهرندن صور اوچیلرغه اوتکان یل ۹ نچی «شورا» ده جواب بیرلگان ایدی. طریقه محمدیه و آنک شارحی محمد خدای موندی عمللرنی حرام صاناغانلقلرندن بز اوزم زده موندی عملنگ درست بولماوی طرفنده ایدک. لکن موگا قارشو «فتاوی ظهیریه» دن «اجرة القرآن علی عهد رسول الله واصحابه فقد روی عبدالله بن انس رضی الله عنه اربعة دینار و نصف دینار و کل دینار عشرة دارهم و اما قرأه القرآن اقل من ذلك لا یكون ثوابه للقاریء و المقرؤ علیه كما قال الله تعالی ولا تشتروا بآیاتنی ثمنا قلیلا و اتفق المتقدمون و المتأخرون علی ذلك من تفسیره كما قال علیه السلام لا یقبل الله ثواب القرآن حتی یرضی القاریء» دیگان عبارت کوجره لر. بزنگ مملکتتمزده قرآن ختم ایتوب آقچه آلو عادتی نارالوغه شوشی عبارت سبب بولغان بولسه کیرهک. «فتاوی ظهیریه»، معتبر کشی

قابسی دین . مساعدرهك ایكاندگینی تدقیق قیلەر، مرحمت و شفقت، آدمچیلک قابوسنده بیگرهك آرتق ایكاندگینی تفتیش ایتلر . دیب ایشتمز . فرنگ عالمیری اوزلرینگ خدمتلرینی هیچ وقته بوشغه بیارمی حتی یوقغه بر نرسه دنده جدی بر ثمره چیقارغانقلری معلوم بولغانلقدن دینلرنی تیکشورلردن کوکل گه کیلمی طورغان نتیجهلر چیقارولری ممکن . موندی اشلرگه اشتراك قیلورغه بز بو کونگی مسلمانلر آراسنده حاضرلك، بارمی یوقمی؟ اسلام دیننده شوندی کیمچیلکر تاباهز دیوچیلر بولغانده قناعت ایتدرلرک جواب بیروچیلر بولورمی یوقمی؟ بز مونی بله آلمیجز . اما الك اسلام دینی حقنده: «بو دین، دیناده بولغان انسانلرک یوزده توقسان طوقز پروتستینتی منگوغوغلق ایته بو ایسه نهایت درجده مرحمتسزک و شفقتسز لکدر» دیب اعتراض قیلورلر وشوگا جواب بیره آلودن، مسلمانلر عاجز بولماسلرلر یارار ایدی دیب قورقازمز . اما شول اعتراضغه یاخشی جواب بیرلسه شوندن سوگنی تفتیشلردن چیقا طورغان نتیجه اسلام دینینگ فائدهسینه بولور ایدی دیب گمان قیلهمز . مذکور شبهه حقنده «شورا» اوقوچیلر نیندی فکرلر یورتلر؟ شونی بله سمز کیلهدر . اوزلری معقول کورگان جوابلرینی یازسونلر و «شورا» ادارهسی شول جوابلرغه اورن بیرسون ایدی . بز مونی بر مرتبه اوتوب و ایکنجی مرتبه ده امر صفتی برله ادارهدن طلب ایتهمز . «شورا»، ادارنکی توگل بلکه اوقوچیلر نی . دینلرنی تیکشورچیلردن بره .

شورا: کیلگان جوابلر درج قیلورلر .

میرل آباد . اوشبو شهرده مشهور برتر به بار . موگهر کون هر طرفدن کوب خلقلر کیلهلر، خسته و کسللر سلامتله نوب کیتلر . زیارت قیلدروچی مجاور: «بو اورنلر ایوب پیغمبر برله رفیقہسی بی بی حلیمه آنامزنگ مرقدلری بولادر» دیب بزگه سویله دی . مونده کیلوب زیارت قیلور سبیلی ترولور ، سلامتله نولرنگ سبیلی نیندی نرسه؟ بو اش معجزه می با که کرامات اولیا بانیندی؟ جواب یازلسه ایدی .

• مقصود العلی .

شورا: چیر مشان بلغهسی بوینده بر چو اش قبری بار . چو اشلر اوزلری شول قبرنی اوز اولیالرینگ قبری دیب سویلیر هم ده: «نیندی گنه قایغوغه و نیندی گنه خسته لک گه مبتلا بولسه ده شونده باروچی کشی قایغولردن خسته لکلردن سلامت بولالر» دیب دعوی قیلالر . سؤال کونک حقیقی جوابی شوشی کونلر ده باصلاحق «کرامات واستمداد» اسملی اثرده بار . صائلووی اعلان قیلنغاندن سوگن بر نسخہسینی آلوب اوقورسز .

اومسکی . حسین رضی الله عنه «کوفه» گه سفر قیلغان وقتنده ابن عباس حضرتلری طرفندن: «اگرده حجازدن چیقارغه اویلاساک کوفه طرفینه توگل بلکه «یمن» گه سفر قیل، چونکه «یمن» ده آتاکنک دوستلری و شیعه لری بار، آنلر سیگا البته یاردمچی بولورلر» روشنده مشورت بیرگان ایدی، دیلر . عین خلقی نیندی سیلر برله حضرت علی گه شیعه بولغانلر ایدی؟ . شوشی ماده نی بلونک بزگه کیره کلی اورنی بار، جوابی «شورا» ده یازلسه ده یاری . امام خطیب و مدرس حسن بوناماروف .

شورا: مونک سبیلی یک معلوم . رسول صلی الله علیه وسلم ، حضرت علی نی هجرتدن اونونچی یلده «یمن» خلقینی اسلامغه دعوت ایتار ایچون ییارگان ایدی . حضرت علی نی کورگانلردن سوگن باشده بتون همدان قیلهسی و آندن سوگن بتون «عین» خلقی مسلمان بولدیلر . یمن خلقی اوشبو سبیدن حضرت علی ننگ شیعه لردن ایدی :

نمبر کلی قواوی . «حضرت محمد» اسملی اثرنگ ۱۳۱ نجی صحیفه سنده اذان حقنده اوشبو سوزلر یازلغان: «رسول الله زمانده جمعه دهده اذان برکنه مرتبه ئه یته ایدی . عثمانک خلافتنده خلق کوبه یوب مدینه زورایا باشلاغاچ، تاغی ده بر اذان آرتدرلدی . مونک اوزره اولا «زورأ» ده بر اذان ئه یته، سوگره امام منبرگه منگاج مناره دن بر اذان ئه یته ایدی . هشام بن عبدالملک مونی ده اوزکارتدی : اولا مناره ده بر اذان، سوگره خطیب منبرگه منگاج ایکنجی اذان ایتدره طورغان بولدی .

اذان ئه یته دینی اش بولسه کیرهک . دینی اشلر ایسه هر قابوسی الله تعالی طرفندن امر و رسولی طرفندن بیان ایتلوب تمام بولغان . شولای بولغاچ، نیچک ایتوب دینی بر اشنی رسول الله قیلغان رهوش و کیفیتدن عثمان و هشاملرنگ اوزگه رتورگه یا که آرتدررغه حقلری بار؟ بو اش شولای بولغانمی؟ بولسه نیچک درست بولا؟ شول حقده «شورا» ننگ جوابن کوتوب قلام .

حسن الله توقتامیشف .

شورا: بو خصوصده «جوامع الکلم شرحی» اسملی کتابده ۲۸۵ نجی حدیث شریف شرحنده بر قدر سوز بار . شونی مطالعه قیلوگرنی اوتهمز .

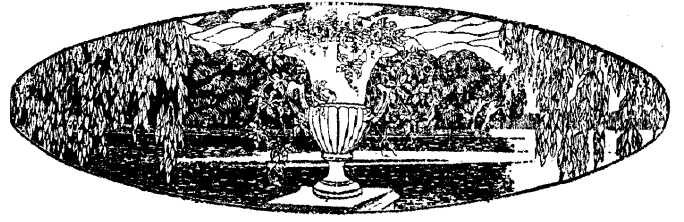
اویا . آوروپا و آمریکا عالمیری آراسنده بر گروه خلق دنیا یوزنده بولغان دینلرنگ تاریخلرینی تیکشورلر، دینلرنی بر برسینه چاغشدروب قاریلر ، انسانلرنگ حیاتلری و معیشتلری ایچون

یا کما قایتقان یاش بر افندی ده بولادر ایدی. بابلر آراسنده قارغا کبک مینده شوشی مصاحبه لوده بولندم. موندی مجلسلرگه اهلیتم بولماسه ده محترم حسن افندی التفات ایتوب اوسته لی یاننده ال ک قدرلی اورنتی من غیراستحقاق میگا بیره در ایدی. یارب! رحمت قیل آگا.

اوسته لده غایتده مکمل جای اسبابلری حاضر. الوغ صاباوار قایناب طور. بو محترم ذاتلر شو قدر تکلفسز، اگرده بنانگ چهارلرینک گوزلدگی و اوسته لنگ اوچاخ نعمتلری برله طولوغ بولووی کولگه کیلماسه ئوزگنی مدرسه ده شریک لک برله. خله لر برله توگل. اوطورغان وقتلرک دیب خیال قیلورسن. قاری حضرتلری مینم، عمرمه ایشتمگانم. «مقامات - حریری» دن کویله ب مقاملر اوکورغه کرشدی. هر بر بیتنگ اجالا معناسن سویلی، اعراب و ترکیلرن آیته، مشکل لغتلرن بیان قیله، صوگندن بتون حکایت نی تفصیلده غایتده آچیق و تانی ایتدروب سویلی. اسرارینه توشدره و آنده غی عجیب و بزگه نسبت برله غریب حکایتلری بلدروب ایچلرمنی قاتورغانچه کولدره. بزله هر قایومز یاشلر، کولکو توگل نرسه لدرده کوله رگه حاضر بولوب طورغانه، قاری حضرتلرینک الوغ تاوش و غایتده اخلاص - بلکه یاش وقتلرن تحظر ایتوبدر - درد برله او قوندن ده کوله مز و بعض بر کلمه لرنک صیغهلرن، ترکیب و تحلیللرن سوریمز.

اولگی کیچه قویاش نورلری کورینه باشلاغانه قدر دوام قیلدی. ایکنچی کیچ اولگی کبک حیولوق، لکن قاری حضرت کیفسز، باشی آغری، مسامره گه تشریف قیلما دی. کیچه باشلانوب قالغان مقاملرنی تمام قیلمقچی بولوق. لکن کیم اوقی؟ طبیعی اول ئوزینه حسن ظنی و بتون مجلسده آنی ال موافقی تابوب مصر شاگردینه - علوم عربیه آشناسینه - بیلدی. بیک آشقما. اوسته یارمی. بولمی! ایکنچی کشی آلا! بولمی. مینم ئوزمه حسن ظنده یوق، آشنالغمه یوق، باشده اوق اعتذار برله خلاص بولدم. لکن بایناق چیه ر افندیلر کولکی بولدیلر. صوگره مرحوم حسن افندی حضرتلری آلا! مونه خدانک رحمتی توشکان بنده، صایری! . . . بزگه ده خدانگ رحمتی. قاری حضرتنی بتولهای مجلس گه کر مه دی.

مونه مین، شول مجلسدن: مقامات اوقی آلورلق اقتداری بولمغان الوغ مدرس لردن حسن ظنی آلورغه اوگره نوب همده قاری حضرت برله حسن افندی حضرتینک فضلینه، حسن افندی حضرتلرینک کتبخانه سنده «مقامات حریری» نگ، غایتده ایسکی و یا کئی اونلاب نسته لری و شول قدر اوق عدد تورلی شرح و حاشیه لری بولورینه حیران بولوب قایتدم.

اوتکان کونلرنک اثرلی بر خاطره سی

وقتسز ضایع بولغان ایکی حرمتلو آدمنی بردن صاغنو

مرحوم حسن افندی آچورین حضرتلرینک، قیش و یازده تونلرنی او باغ توروب، مدرسه ده کی روشده، جای حاضرله توب شونگ یاننده علم اهللری و ایدیله برله مصاحبه و مسامره ده بولنوو ایجابنه معلومدر. شول قدر الوغ دولت اییه سی و شول قدر، زور ملکتنی اداره قیلو، غایتده باش ایلندرگچ اش بولا توروب بتونسندن فراغت برله عادی بر شا کرد کبک نشاطلی فعال اوطوره ایدی. خدانگ رحمتنه بولسون، حاضر ایندی یوره ک یوزگچ خاطرلری گنه قالدی.

موندن بیش سنه مقدم ۱۹۱۱ نجی سنه میلادیده مای آبی ایدی، خصوصی یومشم برله «غوریفقه» گه محترم حسن افندی حضرتلرینه باردم و شول وقتده حاضر ئولم خزن ایشتوب متأثر بولغان محترم عبد الرحیم قاری برله کورشوب مشرف بولدم.

حسن افندی حضرتلرینک خانه سعادتلری: غایتده الوغ وقارت یمش باقچه سی اورتاسینه بنا قیلنغان، یاز کونلری خصوصاً یمش آغاچلری چه چک آچوب گوزل منظره لری برله کوزلرنی قاماشدرغان کبک خوش ایسلری برله هوانی طولدروب آدمنی ایسترته، نیندی آغر و غافل طبیعتلی کشی گده، فعالیت بیره. ایرکسز شاعرانه طبیعتلی قیله ایدی. شوندی وقتده آیلی کیچلر، باقچه نگ شمال طرفنده غی زور صوغه آغاچلر آراسندن توشکان آینک نورلری یالترانان کیچه نیندی بولغانن توصیف و تصویر قیله آلم، موندن عاجزمن.

مونه شوندی کیچه ایدی. ساعت اون برنجی بولغانده مرحوم حضرتلرینک کتبخانه سی حضورنده غی الوغ اوسته لنگ اطرافن صروب آوب حیولوق. (علمی مسئله ده حاجت توشسه مراجعت بیگل بولسون ایچوندر حسن افندی هروقتده الوغ کتاب مغازه سندنده الوغ بولغان کتبخانه سینه اوطورتا ایدی). طبیعی مجلسنگ جانی و جانلرمنک جانی و ال نشاطلی مرحوم حسن افندی ایدی. آگا قارشلی اوطورغان عبد الرحیم قارینک قلبنده توزان قدرگنه. کر یوقلنی معلوم و سویملی بر آدم ایدی. مجلسلرده بر نیچه معلملر، حسن افندی حضرتلرینک ندایملری، مصدرن علوم عربیه اوقوب

الیه حضرت تلی آثار مطبوعه سندن بزه بره ر نسخه هدیه ایتدیکی کبی بزدنده او ذات، مفتی محمد عبده نگ رساله توحیدینه و محدث شهر شیخ الاسلام ابن تیمیه حضرتلرینگ رسائل کبری نامنده خزینه علوم اولان اثرینی هدیه قبولی کبی بر شرفله بزى تشریف ایتمش ایدیلر . صابر جان افندی : «بخارادن آندی عالی ذاتلر چقمایوق قویسون ایندی» دیه فقط تانارلقده تاییلا ییلور بر نزا کتیزلیک کوسترمه شد.

عالی ذاتلر چیقار ایچون بزچه بخارا، مصر و باشقهلر اصلا شرط دگلدر. عبدالله بونی لر، نجیب توتتاری حضرت تلی، کولته سیلر و باشقهلر مصرغه بارغانلر ایدیمی؟! مصرغه ده، بخاراغده بارغانی یوقدر. علی ان بخارادن چیقغان عالی ذاتلر صانالسه روسیه ده هم یاخشوق بریکون تشکیل ایته آلاچاغی شبهه سزدر. بنجه عالی و عالم اولمق ایچون مبادی علمی اوقو قدر استاذلر ایله سعیدن باشقه بر شی، لازم دگلدر. بونی خار جدن تصدیق ایدیلر آز تابلسده «شورا» محررینک تصدیق ایده چکینده بزیم شبهه مز یوقدر. عالی و عالم اولمق ایچون عالی تربیه لر کورمک، دار الفنونلر قورتارمق کبی شیرلر شروط عادیه دن اولمق ایله برابر بونلرک تحقیق ایله مشروطلرینک تحقیق بیننده ملازمه قطعیه البته یوقدر. خارقه و نادره زمان اولان فضلانک اکثری یونله ب مدرسه تربیه سی آلامش آدملر ایچندن چقدیغنی دعوی ایدر ایسه ک، اثباتده شاید او قدر عذاب کوریلمه ز.

تورکستان خلقی اولدقچه زکی و مستعد بر قومدر. بونلر الحال هم تاتارلردن البته ۴-۵ اشد قیاس ایدیلماز درجه ده ایلرودرلر. بنابرین بوندن آرتوچیلرغنه دگل، به کیدن ابن سینا، ابو النصر و امام محترم بخاریلرک چغاچاغینه ده ایمان کترمه لیمز. ماضیسی وارک استقبالی ثلته اولاچا قدر.

آسیا خلقینک یشدردیکی آلهلرینه غرب ملل متمدنه سی بو کونده هم پرستش ایتیمورلرمی؟! . . .

افندم! تورکستان کینه ده تورکستاندر. شهرتلی یوق ایسه ده، لکن تورکستانک هر بر شهرنده کینه داملا عبدالقادر افندی کبی فاضلره تصادف ایتمک ممکندر.

معام: شاکر المختاری - «خوند» .

580

اوج دورت سنه اومه دی: بو قدرلی آدملرمز بردن ، آرامزدن آیرلدیلر! «دنیا زیاده سیله سریع الزوالدر». ای محترم استاذلر! الله تعالی نگ مغفرتلی و رحمتلی برله مشرف بولکتر! . . . امام عبدالله مظفر . (زوبه باشی قریه سی).

اداره که مکتوبلر

داملا عبد القادر حضرت حقنده

محترم صابر جان افندی مشار الیه عبد القادر حضرت تلینی «مصر علماسی» دن حسابنده خطا قیلادر. بو حقده «شورا» فکری دوغریدر. او ذات بخاراده کوب سنهل تحصیل ایتمش، بزه معلوم اولان استاذی ده مرحوم داملا عوض الخجندی ایله مدرس شهر داملا رازقچه حضرتلریدر. فاضل محترم موسی جارالله حضرتلرینه بعض درسلرده شریکده اولمشدر.

درست عبد القادر داملا مصرده هم اولمش، فقط اوراده ۳ یا ۸ آی قدر کینه اقامت و یادیمده قالدغینه کوره رشید رضا حضرت تلینه بر قدر تلمذ ایتمش و مصرنگ اصول تعلیم و تدریسه سینه کسب و قوف ایتمشدر. عبدالقادر افندی نگ ع. بطل حضرتلریله طائشغنی ده واردر، ع. بطل افندی نگ: «قویسا کچی شول ابوهریره (رض) گئی» دیگان سوزلرینی اثنای مصاحبه مزده دایما کولوب سویله ب قویار ایادی .

عبدالقادر حضرت «خوند» ده کاشغارلیله مخصوص سمیع سراینده آنچه زمانلر استقامت ایدرک تدریس ایله ده اشتغال ایتدی . بال ظرفی اطرافینه تجمع ایدن پشه سورسی کبی علم عاشقاری ده داملانک حلقه تدریسه سینه یغلمشدر ایدی . فقط اول خوندده طوروب قالا آلامدی . بنده ایکی آی مقداری گنه تفسیر و امام تعالی نگ سحر البلاغه نام حکمت خزینه سی اولان اثرندن درسینه ملازمت ایتمش ایدم .

«شورا» ده مدح ایدلمش و صاف سنت عالملی اصولنده یازیلدغندن فی الواقع شایان مدح اولان «عقیده منظومه» لرینی مکتب شاگردلیمه توصیه لرینه بنا اوقوتمش ده ایدم . فاضل مشار

«شورا» اورنبورغره اوله بشه کونره بر محققان ادبی، فنی و سیاسی جمهوردر.

ТАКСА ЗА ОБЪЯВЛЕНІЯ: НА 2-Й СТРАНИЦЪ ОБЛОЖКИ
30 КОП., НА 3 И 4 СТР.—20 К ЗА СТРОКУ ПЕТИТА.

Адресъ: г. Оренбургъ, редакцін журн. «ШУРО».

آبونه بدلی: سنه لک ۸ صوم، آلتی آیلق ۴ صوم ۳۰ تین.
اوج آیلق ۲ صوم ۲۰ بر آیلق ۸۰ بره مله ب ۴۰ ق.
چیت مملکتگ یلاق ۹ صوم .

نەوۆم : اتفاق ، « بىزنىڭ مەھەدە نەوۆم بازمىنى ، فلان ئولۇڭ كىشى لىرى نەوۆمىز » دىلەر .
 بەيىت : شەرر ، عبدالله طوقاي ، بەيىتلەرى .
 اقبوللاطدە امام م . ع . يونس .

واق توبەك

(« آلتى شەرر » شاعر و ادبىلىرى نك شەرر و انظم لىرى)

آلما

آلما دىدۇر آلمايى
 قوينغە جىلداپ (ايستەپ) سالورۇر آلمايى
 ھىچ مېوۋە آلما دىك مرغوب ايمەس
 ذوقى بە خانم صورارۇر آلمايى .
 نازىن رخسارە يىلغى رىگىرۇڭ
 نىقتاغە تزوب قوبارۇر آلمايى
 تورور خوشبويلىق اوى زىتى
 پىل يىرۇپ ساتۇپ آلورۇر آلمايى
 كىسە روز فصل ايام بەار
 جوڭرغە تىخفە قىلورۇر آلمايى ،

مقال :

قاضى اولسە بىر كىشى ، اتى بولسە مڭ كىشى ،
 كۈبەلەك پروانە بولماس ، ياصانتچى مردانە بولماس .

چىستان - تابشماق .

لەبىنى كوردىم كە آلتىمش باشى بار
 مەينى قىرق كوزدن آفغان باشى بار
 آلتى اغز بىرلە اوط تىب اوط ساچار
 قارنى بىردىر اچى طولغان آشى بار
 ايكى بوز آياغى باردىر اى دوستلر
 خوب قولاق سالساڭ ياخشى ناوشى بار .
 جوانى ، ايجد حىتابىچە سىموار (ساماوار)

سوزى كەندە طورمام
 بىلكە باردىم دە بولمە
 قارت بولسەم دە قالدۇرما كىر
 سىزگە جىن ايمىدەش بولام .
 قارتلىغىدىن شاشوب ايتىم
 « اتفاق » سوزىن حق دىم
 مىكە ايتىمى ائىر قىلسە كىر
 مېن ھىچدە غفو ايتىم .
 اوينسە كىر اوتىچىق
 جىرلاسا كىر جىرلاچىق
 اوزون سوزىڭ قىسقىسى
 سىز قىلغاننى قىلچىق .

بانا كىر اوبىز الفتىمى .
 علاوۋە : نىچىك ، يورە كىر يىلكىندىمى ؟ يە ائىدى سىز جىرلاب
 قارا كىر . . .

مطبوعاتىمىزدە قوللانورغە تىوشلى سوزلر مىز :

ھوس : اخلاص
 سناو : امتحان
 قورقان : كرىست .
 قورداق : ژۇر كوى .
 اور : كاناو (اوراق اور دىكاندە كى كى) .
 اورۇ : تىران باز ، آكوب .
 طو : فلاك . اوز لغتمز بولا طوربەدە بعض بىر غىزەتلر مىزنىڭ
 « ەلەم » روشندە يازوب ماناشولرى ، كولزىك نكلكف .
 مولا : قىرلىك . قزاق شىوەسى .
 قورصقە : يىللى طون (ملى اسم) .
 چىچەن : فصیح . قزاقلردە كۈبەرك قوللانلە . آزلق ابلە
 تىپەرلردە سىسان روشندە استعمال قىلەر .
 اوران : سىغفال . سونارچىلر بىر بىرسىنە كىك بىلماسلىك
 روشندە خىر ايتونى « اوران » بىرۈ دىپ سويلەشەر .
 ايلگىزار : سىياح .
 نىك : زاپىس كىغدى . قران اطرافندە اولكارا كىر آراسندە
 قوللانلا .

آقن : فصیح . قزاقلر قوۋە شەررەگە ماللك آدەنى آقن دىلەر .
 اما كىشى شەررنگە اوقوب يورۇچىلرنى اولاكچى دىلەر .
 آزان : مىزا - حدود .

ШУРО

№ 1.

ЯНВАРЬ 1 = 1917 ГОДА.

«Кتب سنه و مؤلفارى»

رضاء الدين بن فخر الدين اثرى

حديث و سنت عالملى فاشده «كتب سنه» ديب مشهور بولغان صحيح البخارى، صحيح مسلم، سنن ابى داود، جامع ترمذى، سنن نسائى، سنن ابن ماجه، موطأ مالك كتابلى حقه يازلغان بر رساله در. حديث علمى برله شقلله نوچيلر ايجون كيردكلى معلوماتلرده بار. ۱۳۶ بيتدن عبارت بو رساله نك حقى بوچتهسى برله برلكده ۵۵ تين.

آدریس: Редакция газ. „Вактъ“ въ Оренбургъ.

«ابن عربى»

رضاء الدين بن فخر الدين اثرى

شيخ محبى الدين بن عربى ترجمه خالى حقه تر تيب ايتولگان بر رساله در، موندنه ابن عربى نك مسلكى واوزينه خاص بولغان فكلر نندن مهملى ذكر ايتولگان. ۱۴۶ بيتده باصافان بو رساله نك حقى بوچتهسى برله برلكده ۶۰ تين. باش اصقلادى «وقت» اداره سنده.

«ابن تيميه»

رضاء الدين بن فخر الدين اثرى

اسلام عالملى نك ايگ مشهورلر نندن بولغان ابن تيميه نك ترجمه خالى، مسلكى و فكلرى يازلغان ۱۴۸ بيتك بر اثر در. حقى بوچتهسى ايله برلكده ۶۰ تين. هر بر مشهور كتابچيلرده ساتلور. باش اصقلادى «وقت» اداره سنده.

ابن بطوطه نك

دشت قيقاقده سياحتى

مترجمى: رضاء الدين بن فخر الدين

بهاسى ۵۰ تين، بوچته ايله ۵۶ تين. باش اصقلادى «وقت» اداره سنده.